

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXIX.

LIPANJ 1933.

BROJ 6.

DR. I. KRAJAČ:

JASTREBARSKO

SPILJE NA PLITVIČKIM JEZERIMA

Podzemlje Plitvičkih Jezera možemo prema njegovu geografskom položaju dijeliti u dvije velike skupine. Prvoj pripadaju spilje uz sama jezera, a drugoj spilje u okolini. Prvih je manje i po veličini su manje, ali su danas poznatije, lagano pristupačne i većinom uređene. Onih u okolini ima više, ali su slabije poznate i danas većinom neuredjene i teže pristupne.

Ovdje ćemo ukratko napomenuti samo spilje na samim Plitvičkim Jezerima, jer su one danas od najvećeg općeg interesa. Prva skupine spilja, t. j. na samim Plitvičkim Jezerima, bile su poznate otprije, ali su do nedavna ostale u znatnoj mjeri neispitane. Danas su potpuno uređene i lako prohodne tri najvažnije spilje na Donjim i jedna na Gornjim Jezerima. Od toga su dvije veće na Donjim Jezerima i električki rasvijetljene, čime su efekti podzemlja i njegove ornamentike pojačani do najvećeg stepena. Hod kroz njih djeluje kao hod u začaranom podzemlju iz priče. U raznobojnom svijetu stoje pod zemljom učarani okamenjeni oblici života nad zemljom, neki vjerno, neki idealizovano, a neki groteskno okamenjeni, kako to već samo podzemlje traži. Svijet je to iz priče i iz fantazije, kao najbujnije slike podzemlja iz živog lijepog sna tu su oživotvorene. I nehotice fantazija čovjeka radi: u šarenom moru raznobojnog svijetla među mramornim stupovima u podzemnim dvoranama, tamo gdje se bijelom vatrom ljeskaju pregrštima razasuti zaledeni alemovi na podu, po stijenama i po stropu u Bisernoj Dvorani Golubnjače. Tamo stanuju mali bradati patuljci, gnomi, koji bježe i skrivaju se pred čovjekom. I samo po noći, kada nema ljudi i kada vani jezerski slap roni u srebru Mjeseca i Vile Jezerkinje na vodi uz obalu u zrcalu jezera pri sjaju Mjeseca slažu svoje duge zlatne mokre kose — tada i patuljci u podzemnim šupljinama Golubnjače naviru odasvud iz svojih tajnih zaklona i uvode svog kralja i kraljicu u prestolnu bisernu dvoranu, gdje vrše svoje svečanosti, — ili slave u lovačkoj dvorani (Dvorani Rogova) pod-

zemne orgije i pred jutro u dugoj povorci spuštaju se u Veliku središnju Dvoranu, odakle kroz bunar silaze u svoje zaklone i preko dana stoje kao zamrznuti u obliku sitnih stećaka i plemenito zabljenih stupića u jošte nepoznatim dvoranama i podzemnim dubinama.

Međutim pređimo u same realne Plitvičke spilje. I one su dvojake barem prema današnjem stanju: jedne su t. zv. podslapne spilje, t. j. spilje nastale pod bivšim ili sadanjim slapovima, jošte uvijek dosta mokre, jer voda kaplje sa stropa i puži sa stijena, a za velike vode na jezerima teče kroz njih u obliku spiljskog potocića u najdubljoj dubini poda. Druge su danas većinom već suhe spilje.

Od prvih spilja zanimljiva je ona na Gornjim Jezerima i to na Labudovcu u slapnoj stijeni Prošćanskog Jezera. Da se sačuva od devastiranja, danas je zatvorena željeznim vratima, čiji je ključ u Labudovcu. Otkrio ju je pok. sveuč. prof. Gustav Janeček, koji ju je uredio i zatvorio. Duga će biti oko dvadesetak metara. Uska je sa bogatim ukrasima, koje je voda izradila, a u jesen i proljeće i danas ih izrađuje.

Druga takova veća podslapna spilja nalazi se na Donjim Jezarima pred i nad današnjim velikim slapom potoka Plitvice a pod cestom idući od Kozjaka — danas poznata pod imenom: Kosteљčeva spilja, prozvana po lugaru Kostelcu, koji ju je otkrio god. 1929. Do nje i u njoj jošte nema izrađenog puta. Spilja se je razvila u obliku slova S, a duga je oko 24 m. Ona je vrlo zanimljiva i neobično puna bujnih i velikih sigastih tvorevinu, koje se dalje izrađuju, jer u njoj kaplje i danas voda. Ona seže ispod ceste i prelazi pod zemljom na drugu stranu ceste. Ušavši kroz uski i niski ulaz unutra spilja se proširuje. Sa stropa vise ogromne tvorevine, smogori i skupine oblika od sige. Ta je spilja jedna od onih sa najbujnijim bogatstvom oblika. Što dublje, to se spilja sve jače proširuje. Na kraju spilje na stijeni nalazi se neobična rijetkost: skupina dugih okamenjenih tankih žila oko 4 m dugih. Ove okamine bilinskih dijelova sa svim detaljima od žive biljke specijalitet su ove spilje. U njoj ima jošte drvlja i balvana, što ih je nekada voda nanijela, dok je jošte tuda tekla. Na lijevo idući iz današnjeg (sjevernijeg) ulaza prema unutrašnjosti odvaja se jedna zatvorena dvoranica. Domaći pričaju: da je nekada tom spiljom teškao potok Plitvice rušeći se u nju kroz danas zatrpani ponor nad cestom. U taj ponor da su jednom ljudi bacili ubijenog lugara, ali da je tamo pronađen i izvadjen odatle.

Današnje suhe spilje uredene su i lagano prohodne, a nalaze se sve uz Donja Jezera. Idući putem sa Kozjaka niz vodu prva je,

već otprije poznata: Šupljara. To je zapravo ogromni ponor (šuplja vrtača) nad desnim kamenim obronkom jezera, koji se prema Kaluđerovcu otvara ogromnim crnim zjalom u okomitoj stijeni, kroz koje je sipina milijunima godina prodirala kroz ponor u gornjoj vrtači iz pećine u jezero i zasula jezero pod ovim goleminom zjalom spilje. Ukupna visina spilje sa šupljom vrtačom nad njom iznosi 68 metara.

Danas u svom donjem strmom usponu sa jezerskog puta ima ova spilja sigurne nove drvene stepenice, koje potpuno olakšavaju uspon. Na njih se nastavlja lijepi široki sigurno podzidani put, koji se spiralnim stubama i u okukama uspinje prema gornjem kamenom ždrijelu (ponoru) Šupljare. U Šupljari nad vodom su tri posebne pećine, odnosno spilje.

Najniža je donja uspinjući se sa jezera odmah na desno. Ona je duga oko 15 m. Ta će spilja dobiti još betonski prsobran na vrhu belvedera, kojim se svršava prema Kaluđerovcu sa divnim pogledom iz okvira, što ga tvori stijenje ove prirodne pećine. Iz Šupljare je osobito lijep pogled na kaskade Gavanovca u Kaluđerovac i na samo jezero Kaluđerovac. Osebujnost utiska i ovdje povećava harmonički spoj potpunih kontrasta sabranih neposredno na najužem prostoru i to: silnog a ipak umilnog huka i šuma moćnog sjapišta kaskada bijesno uspjenjene vode; mirnog jezera, čija površina odsijeva u sočnim dubokim neusporedivim nijansama vodene smaragdne boje; burnih a ipak prekrasnih slapova i okomitog sivo-bijelog vanjskog stijenja, žive zelene vegetacije, te golemog kamenog ždrijela Šupljare, iz čije se podzemne polusjene sve to promatra i sve to izgleda ekstremno živje i u gorućim bojama živog sunca. Pjesma snage, uzburkanosti i života, što ju slapovi k tome pjevaju, daju uhu nadopunu za ono, što oko gleda.

U gornjem dijelu Šupljare uspinjemo se u spiralnim skalinama do — u pravcu uspona — lijeve pećine, koja sastoji od okruglog prostora sa kupolastim svodom bez posebnih ukrasa, ali sa zelenkastim stijenama, a pravi utisak kapelice u pećini.

Desna gornja oko 25 m dugačka je prava spilja, koju g. Premaužić naziva: »Čovjekovom spiljom« po jednoj figuri od sige u njoj. Spilja je uska, vijugasta, puna je sigastih oblika i ukrasnih tvorevinu, stupova i smogora. U njoj je skupina bizarno i groteskno formiranih velikih sigastih visuljaka, kao produkti neke podivljale fantazije iz podzemnog svijeta. Nadalje ima više malih kamenica i jedna mala fontanica. Osim toga ima tvorevinu od sige u obliku konjske glave, orla. Na kraju je figura čovjeka. Ima opravdanje za slutnju, da se današnja t. zv. Čovjekova spilja iza nede-

belog zastora od sige možda i dalje nastavlja, jer pri udarcima o sigu na određenom dijelu spilje današnja zadnja dvoranica spilje sva ustutnji kao da je nad ogromnom šupljinom.

Ova je spiljica svakome otvorena i za to je u poljednje vrijeme stradala, jer su barbarske ruke pod nerazumnim mozgom čovjeka trgale ukrase, i tako su posjetitelji unakazili prirodnu ljepotu. Odatle proizlazi potreba, da se sve Plitvičke spilje sa osobitim ukrasima zatvore vratima pod sigurnim ključem i da se tako sačuvaju za užitak i korist budućih generacija.

Uz kameni zjalo Šupljare na samom jezeru je jošte podvodna spilja oko 14 m duga okrećući desno od ulaza. U nju se može čamcem kroz veliku ulaznu šupljinu. Zimi je puna ledenih smogora i visuljaka kao kakkav ledeni dvor iz priče pun ledenog stupovlja.

Druga velika suha spilja jest Golubnjača. Njezin je glavni rukav danas potpuno uredjen i električno rasvijetljen, a potpuno netaknut u svojoj prirodnoj ljepoti i djevičanstvu, što mu samo podiže važnost. Sama spilja je prije uređenja bila nepristupačna a prigodom uređivanja je odmah dobila vrata sa bravom i tako je ostala potpuno sačuvana.

Nad drugim šumnim slapom Korane vite, gorske vode, stvaračka priroda pokušala je u tvrdom živcu kamenu da stvori prirodni kameni hram sa dubokim podzemnim svetištem stvaralačkih sila, koje su sudjelovale u stvaranju Plitvičkih Jezera i nanizale čudo do čuda i ljepotu do ljepote u božanskoj vječnoj igri kamena, vode, sunca i vegetacije. Tu — izravno nad vodama, podupruto jedan prirodni ugaoni stup, diže se visoki kameni strop. Južni otvoreni kameni luk visok je do blizu 60 m, a širok 17 m sežući do same razine vode sa vodenim ponorom pod njim. Jugozapadni luk, kroz koji se ulazi, ima oblik gotskog svoda visine do oko 20 m, širine do oko 15 m. Sa ovog uspona pod golemim svodom pružaju se upravo zamamni prekrasni vidici na drugo, vrlo razvedeno slapište Korane i dalje kroz veći kameni luk na dostojanstveni i ozbiljni jaldi i veliki oko 13 m visoki prvi slap Korane. Ne samo varijacije prirodne arhitekture, igra svijetla i boje, nego i sluh čovjeka uživa podražaj trajne prirodne muzike, buka i šuma voda, koje se ruše, jednako a ipak ne monotono, sjećajući čovjeka da vani izvan spilje vrije u suncu i priredi život elemenata svojom elementarnom iskonskom snagom, koja tako djeluje na čovjeka i povlači ga za sobom. Jednome daje osjećaj umirna pokoj, drugoga uzbudjuje do u dno dubine duše, dižući fantaziju, budeći neopredijeljene želje sve u refleksu vlastite psihe. Na kraju ovog golemog predvorja pod visokim kamenim svodom desno je prirodni ulaz u otprije poznatu jošte neuređenu usku oko 90 m dugu spilju. Lijevо

u ugлу je kraća do 5 m duga otvorena spilja. Mi se obraćamo središnjoj spilji, do koje vodi 6 m dugo stubište sa staze.

Nalazimo se u tamnom atriju, iz kojeg idemo u prirodni hodnik dug oko 20 m od vrata. Betonskim stepenicama uspinjemo se na 6.5 m visoku stijenu. Nad vrhom stuba je prirodni otvor, u koji ulazimo. Penjemo se dalje strmim naravnim hodnikom. Tu je druga dvorana ukupne dužine od rečenih stuba oko 11 m. Iza toga prolazimo kroz prirodna i prosječena vrata. U tjesnacu je lijepa prirodna kamenica sa vodom, koja niti ljeti ne presušuje. Nakon 4 m ovog prolaza ulazimo u najveću centralnu ili Veliku Dvoranu. Visoka je oko 14 m, a u okrugu sa promjerom oko 8 m. Svjetlo oživljuje krasne i vrlo raznolike prirodne unutrašnje arhitektonске ukrase Velike Dvorane. Kod ulaza je dvadesetak visuljaka. Kada se o njih udari rukom, zvone poput bubenja. Stijena desno je lijepo prirodno kao rezbarena ukrašena do stropa. Pojedini listovi sigastog zastora zvone lijepim glasom, kad se taknju. Uz ulaz desno je kao prirodni bunar, pod kojim su u posljednje vrijeme pronadjene nove spiljske prostorije. U gornjem dijelu stijene desno od ulaza je prekrasan prirodni baldahin od sige, a efekt mu povećavaju skupine mramornih stupova na ulazu u slijedeću t. zv. Mramornu Dvoranu. Da se uzmogne lagano ovamo ući, g. je ing. Premužić prebacio u obliku poluluka parabole vitki uski betonski oko 7.5 m dugi mostić u armiranom betonu od suprotnog kraja spilje na ovaj gornji ulaz. Neobično zanimljivo djeluje ovaj spoj prirodne i ljudske moderne arhitekture, koje se međusobno popunjaju.

Mramorna t. j. četvrta Dvorana duga je šest metara. Naš uski putić je duboko usječen u sedru, što omogućuje nesmetano uspravno hodanje. Sa lijeve strane na ulazu je vrlo lijepo stupovlje bijelog prozirnog kalcita, što samo malo na žučkasto baca.

Kroz uski prostor uskim betonskim stepenicama uspinjemo se u višu malu petu t. zv. Biseru Dvoranu i to kroz prirodni prodor u stropu između niže Mramorne i više Biserne Dvorane. Od prodora pa do kraja Biserne Dvorane ima 15 m dužine. Desno u dvorani nalazi se oko 3 m visoki stup žute jantarne boje. Desno je dalje skupina stalaktita, koji su se sastali sa stalagmitima a imaju kao oltar za bazu. Pod oltarom je jantarna svijeća (dupliri). Donji dio je taman a gornji je sivkasto-žučkaste kamene boje. Sve su ove tvorevine posute kristalima od kalcita, pa se pri svijetlu sve ljeska kao da je posuto biserjem i sitnim alem-kamenom, što daje lijepi efekt.

Iz Biserne Dvorane ide se kroz prosječeni hodnik u šestu — kako ju g. Premužić zove — Dvoranu Previranja. U njoj su bivši stupovi kao potopljeni u sekundarno nastaloj valovitoj sigi,

koja je hiljadama godina između njih previrala pa čini utisak previranja okamenjenih velikih valova između stupovlja. Ta šesta dvorana duga je ukupno oko 15 m. Sastoji se od dva dijela: jednog užeg i jednog širokog okruglog. U suženom dijelu nalazi se stup od sige oko 1.5 m visok i gore oko 25 cm u promjeru. Taj stup reagira na par udaraca rukom u vanredno dubokom basu dugotrajnim muklim zvukom. Iz te dvoranice silazi se prosječenim hodnikom u sedmu malu t. zv. Dvoranu Rogova. Sigasti visuljci u njoj imaju po sebi ikrice poput srnećih ili jelenjih rogova, koji sa stropa vise. U njoj je jedan stećak poput mramora oko 1.2 m visok u obliku buzdovama. Ova dvorana duga je sa hodnikom oko 10 m. Odavle se kroz uski otvor stepenicama i novim silaznim putićem silazi natrag u Središnju (treću) Dvoranu pod sam početak mosta.

Cijela spilja od vrata pa do povratka u III. Središnju Dvoranu opisanim putem duga je oko 127 m, a ukupni uspon spilje od zatvorenog ulaza pa do najviše točke iznosi oko 30 m. Spilja pravi utisak daleko veće spilje svojim vijugastim hodnicima, s usponima i silazima, svojim brojnim dvoranama, od kojih je svaka posebno iskićena i čini lijepu gotovo arhitektonsku cjelinu. Mnoštvom i raznoličnošću svojih sigastih tvorevina pruža oku mnogo materijala sa velikim varijacijama. U dubine spilje je prvi prodro, otkrio ih i spilju uredio g. Ante Premužić, inspektor direkcije šuma na Sušaku.

Niže drugog slapa Korane (lijepi pogled) na lijevoj strani je Spilja Vile Jezerkinje. Narod ju je od starine zvao: Crna Pećina. Ranije poznata spilja bila je duga po prilici 59 m od ulaza. G. šum. inspektor Premužić otkrio je drugi do tada nepoznati i ljepši unutarnji dio spilje, koji je dug 49 m. Donja spilja razvija se u obliku dugog prostranog podruma u vapnencu. Unutar se proširuje do širine od oko 16 m, a visine od 5—7 m. U onom dijelu spilje iza kiša šumi spiljski potočić, rušeći se malim lijepim kaskadama, što ih je sam izradio, dolazeći podzemno iz drugog gornjeg dijela spilje. U unutarnjem dijelu donje spilje na desnoj stijeni spilje nalazi se neobično velika dugoljasta bijela tvorevina od sige. Kada se ta bijela kamena tvorevina povoljno osvjetli jačim svjetлом, prima se utisak jedne neobično snažne skulpturne grupe. Figura snažnog starca, mišićavog muškarca goleme snage širokih pleća u nadnaravnoj veličini lebdi nad zemljom i diže se u vis držeći u svom okrilju i lebdeći s njima više ljudskih muških figura, od kojih se osobito razabire ona na prsima starca. Igra prirode, koja je to interesantnija, što je sama i jedina tvorevina te vrsti u donjoj spilji, a što ima svoj pandan u bijelom bas-reliefu gole ženske figure u gornjoj spilji.

Uz otvor, koji iz donje spilje vodi u gornju, oveća je prirodna okrugljasta kamenica, u kojoj svakog proljeća ima vode. Obrub ove velike kamenice tvori debela i velika kolutasta zmija od bijele sige, koja se nad kamenicom vode života savila kao jedan jedinstveni obruč. Vječni ledeni čuvar praga.

Gornji dio spilje: odmah lijevo u procijepu stijena nalazi se usko gotovo do 4 m duboko malo jezerce bistre vode, kao vrlo velika dugoljasta kamenica. To je rezervoar vode, iz kojega ističe sitan potočić, što odmah ponire i u donjoj spilji nakon par metara opet izvire i teče put Korane. Potočić života iz skrovitog rezervoara drugog svijeta. Ispranim kamenom bijele boje vrlo strmo i naglo popinjemo se betonskim polustepenicama uskim prodom kojih dvadesetak metara u visinu.

Pri kraju stubišta lijevo nad nama a opet desno u smjeru spiljske vode nad tamnjim kamenom izdigla se u jakom reliefu od bijele sige gotovo pravilna silhueta lijepog tijela gole žene. Noge od koljena niže joj nestaju u kamenu, a glave nema, odnosno samo je polovično markirana. Iza sebe i nad sobom kao da je bijelu plahtu odbacila. To je Vila Jezerkinja, neobična igra prirode.

Gledajući ove tvorevine, gotovo bijele, mramorne, skulpture, čovjek se i nehotice sjeća vjerovanja prastarih kultura: da se u spiljama zemaljskog podzemlja kao u nekoj maternici sakupljaju eterički utisci forma iz živog vanjskog svijeta, koji kroz desetke hiljada godina sile talog spiljske kapi da se slaže u — nama poznate — oblike iz živog svijeta, onako kako ideja kristala sili čestice rude na kristalizaciju u unaprijed određenim oblicima.

Na stijeni sa strane prednjeg dijela kamenog tijela Vile Jezerkinje razabiru se dobro u stijeni crne nepravilne prirodne crte valjda od vode, koje se prilično dobro mogu čitati kao tri staro-hebrejska slova i to: gore veće slovo: šin, a donja dva manja od desna na lijevo, prvo: okrenuti thau, a do njega uspravni: he. Uz njih kao da je u stijeni okamenjeni curak vode života. I u tom ima simbolike. Kao da su njima označene i tri etape ove spilje.

Popinjući se dalje na vrh stepenica ulazimo u treći najviši dio spilje u t. zv. Vrtić. Tu dolazimo do velikog prirodnog rezbarjenog stupa od sige, koji je oko 5 i pol metara visok, a oko 4 metra debo, sa strane stepenica i više. On se ustubočio na prirodnim vratima. Ta dvorana pravi utisak krasnog urešenog okamenjenog vrtića u palači. Putić obilazi u okruzni cijeli vrtić. Svod izgleda kao da je priroda u malenom izvela oblike svoda iz kapele Henrika VII. u Westminsteru sa jakim smogorima, koji vise prema dolje nad našim glavama, a prema kraju su nešto zavinuti. Sredinu dvorane tvori baš kao pravi vrtić i u sredini od sige kao umjetna mala

gorska kosa, na kojoj u malenom kao da se vide prirodnim nijansama boje markirane razne vegetacione zone. S malo iluzije pri dobroj i povoljnoj rasvjeti čovjek prima utisak, kao da je tvorcu umjetniku uspjelo da na relativno maloj prostoriji pod kupulastim svodom realizuje kao igračku pravi krajobraz zemlje sa visokom gorskog kosom u sredini.

Priroda je dala velike vječne svoje zakone, koji bez obzira na vrijeme kroz milijune godina trajno djeluju. Po njima su se mirijade kapljica stvarateljica kretale podzemljem stotinama tisuća godina. Svaka nosi u sebi svoj materijalni dio: malo vapna, koje je umirući kao kaplja ostavila na svom podzemnom putu u kršu. I iz ove suradnje nastadoše gotovo umjetnine, koje su i u kamenu realizovale forme, što ih je priroda zamislila i koje evolucijom u svom životu ostvaruje. I nehotice spilja postaje hramom i čovječja misao i osjećanje iz kamenog, iz zemaljskog diže se u visine.

VLADIMIR STAHLJAK:

ZAGREB

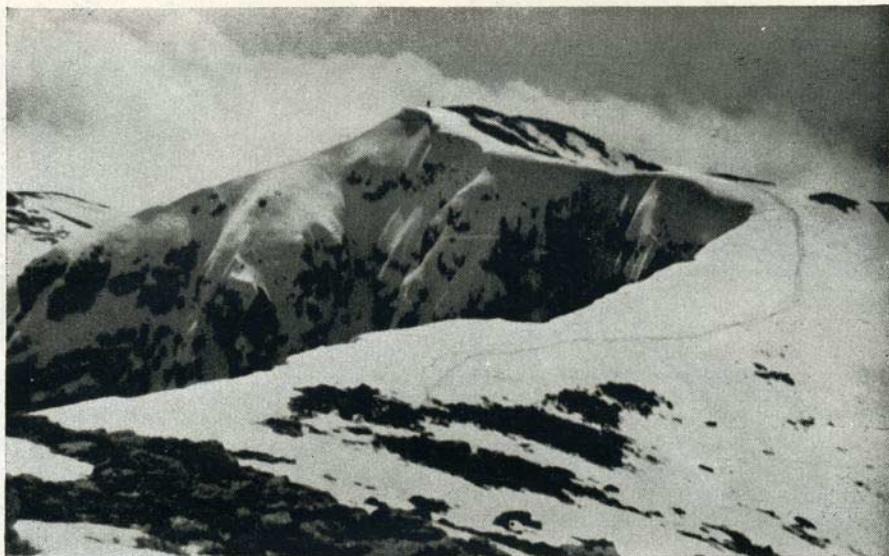
UPOZNAJMO SVOJE PLANINE!

(Šetnja po hrvatskim gorama)

»Mila kuda si planina!«

Svaki narod ima svoju himnu. U njoj slavi, veliča i ističe ono, što mu je najmilije, najsvetiće, najvrednije. Himna narodna jest jezgra, odraz težnja, svetinja, želja, osjećaja narodnih; u nju je stavio svoju dušu, svoj ponos, slavu i nadu. Osobito to označuju prve riječi svake himne. One postaju naravnim poklikom, elektrizuju i građanina i pučanina, trgaju kapu s glave, dižu i staro i mlado sa sjedala, podavaju oku sjaj i obrazu gordost, prave od kukavelja junake. Prve riječi narodne himne pravo su ogledalo narodno. Baćuška Rus moli: »Bože, carja hrani!«, Nijemac zanosno kliče: »Njemačka, Njemačka vrhu svega!«, Francuz zove: »Hajdemo, sinci domovine!«, Slovenac mu se pridružuje klikom: »Naprek, zastava Slave!«, Srbin zove »Boga pravde« u pomoć. Pjesnici, koji ispjevaše te himne, ili zovu u borbu ili slave vladare svoje. A što učini pjesnik hrvatske himne? Proputovao cijeli svijet, nadivio se krasotama Carigrada, Rima, Beča, Pariza, Evrope, Azije, Afrike i Amerike, vrati se u svoju skromnu domovinu; spozna da je ljepša od najljepših, milija od najmilijih; vidje nanizanu krasotu za krasotom i — raznježen, ushićen uzima »gusle đeda svoga« u junačku desnicu, pohrli zelenoj, srebropjenoj Sutli i tu na očigled divota i krasota naših planina uznesen i ushićen zapjeva tanko i glasovito:

»Lijepa naša domovina!«

Fotosekcija »Mosor«

TROGLAV 1913 m, NAJVIŠI VRH DINARE, U SNIJEGU.

SPILJE NA PLITVIČKIM JEZERIMA

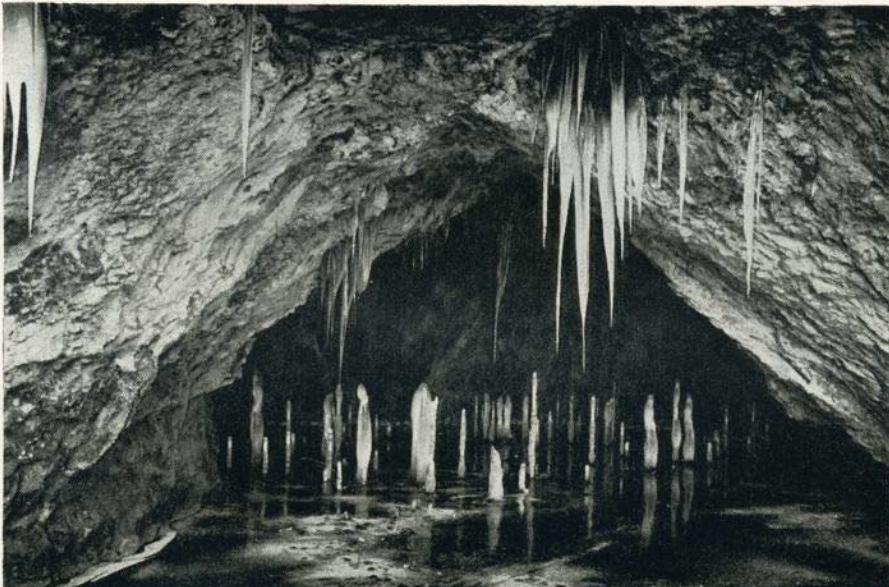
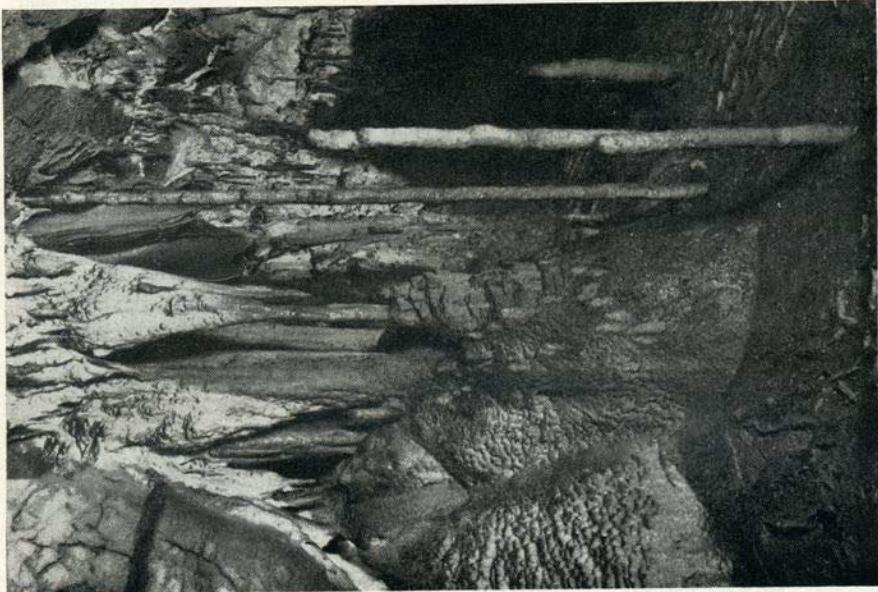
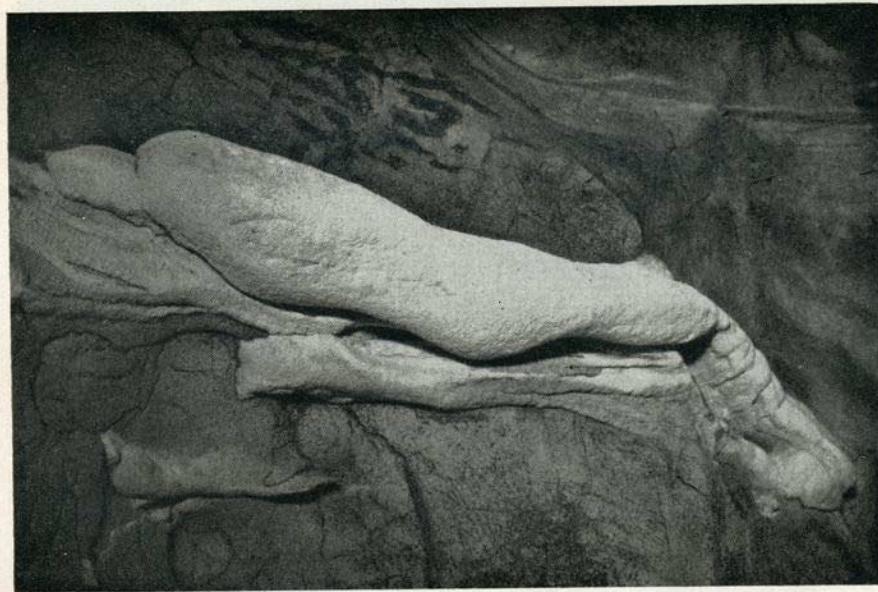

Foto: Kušević

MODRA SPILJA SA ZIMSKIM NAKITOM.

GOLUBNJAČA: BISERNA DVORANA.

SPILJA VILE JEZERKINJE: VILA.

Nije zaboravio u svojoj pjesmi da spomene, da je to junačka i mila zemlja, puna stare slave; ali glavni njegov poklik, prvi njegov i najveći ushit tiče se nesravnjive ljepote njezine. Ta ljepota utisnu mu pero u ruke, a ostale su misli tek slijedile.

I dok je većina himni nastala na pisaćem stolu, francuska na bojnome polju, značajno je, da je naša nastala u divnoj Božjoj prirodi, u čudesnom gorskem klancu Zelenjaku, podno okomitih, divljih i rastrganih gorskih litica ponosnih vrhunaca Japice i Sv. Margarete. Nastala je sasma među brdinama. To je prava planinarska himna! U apsolutnoj ravnici ne bi se mogao naš pjesnik toliko oduševiti za ljepote svoje domovine, ali kad je zašao među ona divna brda, u hrvatske planine, i kad je sa njih svrnuo pogledom i lijevo i desno, spopalo ga je ono sveto tronuće i oduševljenje, koje i nas hrvatske planinare podilazi u našim planinama i koje i nas čini Mihanovićima i rodoljubima. Svaki pravi planinar je i pjesnik i rodoljub. Mnogi nesvijesno, ali kojitaj svijesno i zanosno. I da nije neumrli Mihanović, oduševljeni putnik i planinar, spjevalo našu himnu, spjevalo bi je i opet tek koji naš planinar, jer je on najbliži ljepoti svoje domovine, najviše je osjeća, i njega ona najviše oduševljava, mami i pozivlje na božanske vrhunce, na visove, gdje su Bog, sloboda, mir i ljepota savili vijence svojim poklonicima, pružajući im slasti i uživanja, o kojima drugi tek snivati znadu. I ma da nam je sva naša himna mila i sveta, ipak hrvatski planinar s najvećim oduševljenjem u njoj pjeva riječi:

»Lijepa naša domovina!«

»Mila kuda si planina!«

A kako li su doista krasne te naše hrvatske planine! U njih je majčica priroda stavila sve, što ima najljepše, uresila ih uresom ne-natkriljivim, nakitila blagom neprocjenivim. Kome nisu poznata srebra vrelašca, pitomo zelenilo i udobne šetnje naše Medvednice, dragog našeg Sljeme na, čuvara i štita naše ponosite metropole, bijelog Zagreba?! Ivanšića, ta kruna Hrvatskog Zagorja, mami te svojom svježinom, strmim obroncima, starim gradinama i prirodnim krasotama i bogatstvima. Strmi Japica, kolijevka »Lijepe naše domovine«, pruža ti neprispodobive vidike i ponosito uzdiže nad Sutlom gordu glavu svoju, stari Cesar-grad, dok se u tome s njime takmi pitoma Ravna Gora, krijući u sebi viteški Trakošćan, uspomenu starih, slavnih dana. Visoka i daleka Sveti Gera sniva o slavi junačkih Uskoka, silnih Žumberčana, i pruža ruku bratu Slovenscu razgaljujući ljepote svoje sve od Kupe pa do Krke. O nju se nasloniše pitomi Japetić, strma Plesivica i goli Oštrelj, krijući med sobom duboke, sočne, rajske doline, vrelašca, slapove, sve

ljepotu do ljepote. Tamna, osamljena Petrova Gora čuva u sebi misterij pogibije posljednjeg hrvatskog kralja, a divlja, gusta Zrinska Gora posuta je gradinama najmočnijeg hrvatskog junačkog koljena Zrinovića, kao zelena dolama biserima posuta, pričajući najcrnije, ali i najjunačnije doba hrvatske prošlosti, sva lijepa kao pjesma, a sva gorda poput viteza. Rastrgani, oštiri i klisurasti Kalnik, lijep i silan kao oklopljeni junak, priča nam, kako se o njega razbiše sile i bujice, koje nam ikada sa sjevera zaprijetiše. Pitoma Moslavačka Gora i duga Bilo Gora ističu ljepotu svoju pitomim gajevima, sočnim pašnjacima, zelenim vinogradima i šarenim poljima. U Požeškim Gora ma naći ćeš sveti mir, grandioznost i djevičanstvo gustih prašuma, romantiku Trenkovih pandura i slavonskih hajduka, dok lijepa, vesela i udaljena Fruška Gora, odzvanjući pjesmom i poigravajući kolo, pruža ruku bratu Srbinu i pozivlje ga u kolo braće planinara.

Divne li su silne bosanske i hercegovačke planine! Ne znaš, kojoj da dadeš prednost?! Ponositi i nebotični Vlašić, čarobni raj pastirske idile, otimlje se za slavu sa strmom i golemom Bjelašnicom, divot-planinom, bijelom čalmom i čelenkom Bosne ponosne; divni Trebević, poput nebotičnog dilber-čardaka čuva i brani Šeher-Sarajevo, bostan zeleni i mirisavi; čudesna glacijalna jezera silne Treskavice gledaju u nebo poput krasnih, čarobnih očiju; iz daljine te mame Maglić i Durmitor u svoje golemo krilo, a u tamnoj, pustoj Romaniji pjeva pastir, taj naš pravi i iskoniski planinar i pjesnik:

»Romanijo, puna si ti lada,
Moje srce još punije jada-«

Zelenu Neretu stisnuše golemi, bijeli i goli Preanj, te kraljica hercegovačkih planina, silna Čvrsnica, puna grozotnih stijena, jezovitih ponora, nebotičnih vrhunaca i glavica, najvećih vrtača, leda, jezera, špilja i klanaca. Čudo od gore, čudo od ljepote! S daleka nas juga pozdravlja goli, strahotni Orjen.

Lijepu Dalmaciju resi strmo, okomito Biokovo, te vrući i kamenniti Mosor, pružajući divne poglede na naše sinje more i bijele galebove: slikovite otoke i otočice. Pusta, divlja i jezovita Dinarica naresila je sebe i kćeri svoje Svilaju i Prominu posebnim ljepotama i otvara čari svoje tek zadivljenim očima ustrajna i oduševljena planinara, naplaćujući mu trud stostruko.

Krasna, snažna i plećata sirotica Učka, čedo zarobljeno, izronila iz valova našeg mora i pruža ruke naprama majci svojoj vapijući pomoći.

»V e l e b i t e, vilovito stijenje,
»Ja ljubim tvoje smilje!
»Ljubim tvoga u gorici vuka
»I onoga ličkoga hajduka!«

Kako li je divno u ovim stihovima opjevana ljepota i značenje ove naše najljepše hrvatske planine! Ne znaš, čemu bi se u V e l e b i t u više divio. Vilovito stijenje posuto je mirisavim smiljem i bosiljem, po kojemu pase bjeloruno stado, a na njega vreba iz zasjede velebitski vuk. Goleme, nepristupačne i duboke špilje kriju u sebi izvrsnu hladnu i čistu vodu ili snijeg i dok te na vrhuncima pali žarko sunce, dotle nailaziš ovdje na božansku okrepu. Goleme prašume izmjenjuju se s divljim, rastgranim stijenama, okomitim vrhuncima, suhim pločama. Pod nogama ti divno naše more, a s druge strane lijepa, kršna i simpatična Lika.

»Ti vila Velebita,
»Ti našeg roda dika,
»Živila, premila
»Ti vilo svih Hrvata!«

Gola, tiha P lješi v i c a, negda krvavo razbojište i bedem slobode, drijema nad mirnom Bosnom i zelenom Likom. U K a p e l i blista biser nad biserima, kruna svih naših ljepota, čarobna i opjevana P l i t v i č k a J e z e r a, koja obožavaju i stranac i domaći sin. U njoj se nalazi i naša »najplaninarskija« planina, B i j e l e S t i j e n e, kula do kule, toranj do tornja, stijena do stijene, krasota do krasote. Uz nju se stere i naš najsočniji, najzeleniji, najsvežiji kraj, naš G o r s k i K o t a r, lječilište zdravu i bolesnu, odmaralište čilu i trudnu, sa svojim ponositim i neprispodobivim R i s n j a k o m, mirisavim i bijelim O b r u č o m, čudesnim i sakritim Z e l e n i m V i r o m, tajinstvenim špiljama, ledenim jamama, šumnim slapovima i bstrom Kupom u čarobnoj dolini. A na sve se naslonio gordi starac K l e k, naherio ponosito glavu, pa uperio čeznutljivi pogled na bijeli Zagreb, diku, ponos i nadu uzdanicu svih Hrvata.

Eto to je tek kratka šetnja po našim divnim hrvatskim planinama. Dostojno opisati njihovu ljepotu ne može se ovako u par riječi. O tomu bi se dale mnoge knjige ispisati i čitava jedna biblioteka ispuniti. Mnogo ih je pjesnika opjevalo sve od Zoranića pa do današnjih najmladih. Eno, i stari, ozbiljni Ivan Kukuljević nije se njihovu čaru mogao oteti, pa je zapjevao:

»Gore, mile gore!
»Ej hrvatske gore,
»Gdje slobodi staroj
»I sad vile dvore!«

Međutim ne ču da udarim u pjesničke žice. Moja je namjera, da upozorim na te divne planine, da oduševim za najplemenitiji od sviju sportova, planinarstvo. Hoću da podsjetim na činjenicu, kako mnogi naši planinari i odviše zalaze na druge planine, a da dotle ili zanemaruju ili uopće i ne poznaju *s v o j e* planine.

Ne valja, braćo, taj nehaj za svoje! Ne valja ni izgovor, da je drugdje, n. pr. u Alpama, konfor, a u našim planinama da ga nema. Dolazite sve više na naše planine, pa čemo vam stvoriti i konfor! Brojni posjet stvara konfor, a konfor onda stvara brojniji posjet. U početku stajahu Alpe same i bez konfora, onda su počeli na njih da dolaze ljudi, a kad su ti ljudi sve više dolazili, počele se graditi planinarske kuće i što više posjetnika, to se više kuća iz godine u godinu gradi. A kad su kuće sagradene, naravno da onda i više ljudi dolaze, no nikako ne kućama za volju, već poradi prirodnih ljepota planine. Jasno je, da to ide tim redom, da najprije sve više i više ljudi dolaze, pa da se onda tek gradi. Nikome ne pada na pamet, da gradi planinarsku kuću ondje, gdje nitko ne dolazi.

Ne valja ni izgovor, da je u Alpama i drugdje ljepše. Ne daj *s v o j e* pod noge! Kad su me pred više godina prigodom jednog izleta moji đaci zapitali, da li je ljepši Triglav od Velebita, te da li je ljepši slap Savice od slapa Plitvice, odgovorio sam: »Triglav je najljepša gora, što sam je ikada video, ali je Velebit još ljepši; Savica je najdivniji vodopad, ali je Plitvica još divnija!« Priznajem svačiju ljepotu, divim joj se i klanjam joj se, ali nad onim, što je moje, nema veće ljepote, nema većeg udivljenja i dubljeg poklona, jer ja ovo — osim što je lijepo — i ljubim zato, jer je moje. A ono, što ljubim, najljepše mi je od svega. Tako radi i tako osjeća svaki pravi rodoljub i vjerni sin ma bilo kojeg naroda:

»Tuđ tuđinu, tebi *t v o j* dolići,
»Tuđe poštuj, a svojim se dići!« (Preradović)

Uopće je suvišna svaka poredba tuđih ljepota s našim ljepotama, jer tamo je doista krasno, ali i ovdje je krasno, no ovo ovdje je k tomu i moje. Divio sam se i divim se i sada počešće Alpama, te mi zastaje dah u grudima pred ljepotama njihovima; razblaženo mi se oko paslo po neprispodobivim krasotama Karpata i poklonio sam se pred ljepotom njihovom; ali kad sam se uspeo na naše drage

gore, grlio sam od milja i stabla i gole stijene, i drage naše vrhunce, a duša mi se napunila miljem i zanosom. Na njima sam se tek opravdano divio i poklonio pred ljepotom. I ovdje sam se i divio i poklonio ljepoti, ali i osjetio sreću, raznježenost, dubok osjećaj, ljubav pram svoje domovine i ljepote njezine.

»Zalud sunce drugdje sija,

»Srce moje ne ugrija.

»A u tebi sve poznano,

»Doš'o kasno ili rano!« (Nijemčić)

A ima na našim hrvatskim planinama takovih nenatkriljivih ljepota, o kojima mnogi i mnogi ne sanjaju, a najmanje onaj, koji ih ne polazi. Treba ih polaziti, treba ih upoznati, zavoliti, smatrati svojim blagom, svojim ponosom i dikom. Onaj, koji tako radi, ima onda puno pravo, da na njima i konfor traži, a on će ga onda i dobiti.

Braćo planinari, hrvatski planinari! Idimo na s v o j e planine! Uzljubimo s v o j e, ponosimo se s v o j i m, ta košulja je tijelu bliža od kaputa! Ljepota naših planina je sastavni dio dike i slave naše domovine. Planinarstvo ide poglavito za tim, da što dostojniye proslavi ljepotu te naše divne domovine.

U Zagrebu i u pokrajini postoji već 59 godina »Hrvatsko Planinarsko Društvo« te njegove mnogobrojne podružnice. Ono je golemim žrtvama i neumornim radom na tim planinama podiglo mnogo kuća, skloništa i piramide, pa pozivlje u svoje kolo svakoga Hrvata, koji ljubi svoje planine, koji se divi ljepoti njihovoј i koji tu ljepotu osjeća kao sastavni dio dike i slave svoje hrvatske domovine. Svaki i najneznatniji član je naš saradnik i svaki ma i najneznatniji prinos potpomaže nas u tome radu. Sav naš rad, sve naše nastojanje ide samo za tim, da što dostojniye proslavimo ljepotu te naše divne domovine. Sav naš rad, sav naš trud osniva se na divnim riječima hrvatske narodne himne:

»Mila, kuda si planina!«

Pa kad se mi planinari nađemo na vrhuncu koje naše divne hrvatske planine, da li je onda čudo, te se svi naši osjećaji, tronuće naših srdaca, oduševljeni naši glasovi ujedinjuju u gromki poklik:

»Lijepa naša domovina!«

PLANINARSTVO S LIJEĆNIČKOG GLEDIŠTA

Nađemo li se nedjeljom u jutro u Šestinama ili izademo li na samoborski kolodvor, ugodno se doima svakoga od nas, kada vidi-mo, kako duge i neprekidne povorke planinara uz svirku, pjesmu i smijeh hrle prema čarobnom Sljemenu, ili kako se veseli i mladi i stari planinari ukrcavaju i na otvorene vagone popularnoga sa-moborskog »orient-ekspresa«, da krenu u ubavo i pitomo Samobor-sko gorje. No nije bilo uвijek tako. Još za mojih gimnazijskih vre-mena (tome nije davno) pitali su ljudi često planinare u vlaku po-kazujući na uprtnjače: »Što nosite u toj torbi?« Velika je zasluga planinarskih društava, što se je planinarstvo kod nas u novije vri-jeme tako lijepo razvilo; time su ta društva izvršila ne samo kul-turnu, nego i zdravstvenu zadaću, o kojoj želim ovdje reći nekoliko riječi.

Jedna od najvažnijih socijalno-higijenskih uredaba iz davnine jest — nedjelja. I što je život složeniji i zamršeniji, to se življe i jače osjeća blagodat te biblijske ustanove. Čovjek, koji je zavolio pri-rodu i ima smisla za njezinu čarobnu ljepotu, osjeća u njoj nedjeljom ne samo najveći zemaljski estetski užitak, nego i tjelesnu okrepu. U lijepoj prirodi zaboravljamo svoje svagdanje često teške i neu-godne brige; one su presičušne pojave u veličanstvenoj prirodi. Na-kan uspjelog izleta na planinu vraćamo se kući smireni i tjelesno oporavljeni. U praktičnom životu susrećemo često ljude, koje svaka sitnica dira i uznemiruje. Kad bi takvi uzeli štap u ruke i nedje-ljom pošli u planine, osjetili bi, kako ljepota prirode i kretanje na svježem zraku sa lakinom umorom razblažuje duh i umiruje živce. Planinari su većinom veseli i dobroćudni ljudi. Mnogi sukob u poslu i prepor u obitelji mogao bi se spriječiti, kad bi nervozni i razdraž-ljivi gradski ljudi polazili svake nedjelje u planine i ondje se opijali — ne alkoholom, već — ljepotom prirode.

Propaganda za planinarstvo neizravna je dakle borba protiv neurastenije. Stoga bi planinarska društva izvršila važnu socijalno-higijensku zadaću, kad bi još jaćom propagandom u što šire slojeve pučanstva prodrla da ih predobiju za ovaj zdravi pokret. Kako je obični svijet prije svjetskog rata planinare smatrao čudacima, tako bi morali u budućnosti vrijediti kao neobična ljudska bića oni, koji ne idu u planine. Planinarstvo treba da postane ne samo kulturna potreba pojedinih skupina ljudi, nego i higijenska potreba svakog čovjeka. Planinarstvo budi i užgaja u ljudima smisao za prirodu.

Roditelji, koji su svijesni planinari, nastoje, da se njihova djeca kreću što više na suncu i na svježem zraku. Time praktično planinarstvo neizravno suzbija rahič i tuberkulozu. Vrijednost odgajanja pučanstva za ljepotu prirode i za boravak pod vedrim nebom treba svuda i što češće isticati, jer još uvijek velik dio djece dolazi dosta rijetko na svježi zrak. Treba naime znati, da i seljačka djeca, pogotovo pak radnička u gradovima, premalo zalaze u prirodu, jer se igraju većim dijelom u dvorištu, a dvorište ne može nikako da zamijeni lijepu šumu ili zelenu livadu. Propaganda za planinarstvo treba dakle da zahvati sve slojeve pučanstva.

Poznato je, da čestim boravkom u krilu prirode blijeda lica postaju rumena, pa mnoga slabokrvna dama, koja redovno zalazi u planine, znaće iz iskustva, da se na svježem i mirisnom gorskom zraku dobiva tako lijepo i trajno crvenilo u licu, kakvo ne može pružiti nijedno umjetno kosmetičko sredstvo. Općenito je poznato, da su slabokrvni ljudi manje otporni protiv raznih bolesti.

Planinarstvo ima danas i tu zadaću i dužnost, da ljude odvraća od alkoholizma i da ih navraća na umjeren i higijenski način života. Okorjeli alkoholičari ne mogu biti dobri planinari niti nalaze u prirodi kakav užitak. Izleti u planine u svrhu opijanja, koji u novije vrijeme postaju sve rjedi, ne dolikuju kulturnom planinarstvu. Planinar, kad ožedni, neka pije čistu izvor-vodu, mlijeko, bijelu kavu, malinovac, limunadu. Ne valja dakako popiti nekoliko litara vode, jer to pretereće srce, budući da voda prije nego se izluči mora proći optok krvi.

U tiskanim planinarskim vodičima valjalo bi točno naznačiti, gdje se koje vrelo nalazi, a planinarska bi društva učinila nemalu uslugu izletnicima, kad bi malo više pažnje posvećivala gorskim vrelima. Često je vrelo zagadeno i mutno, a moglo bi biti čisto i bistro, kad bi bilo pod trajnom paskom lugara i planinara. Izvor bi valjalo ogradići, izdubeno dno šešće očistiti od lišća i mulja, a u žilu vrutka smjestiti kakav žlijeb ili cijev iz kovine, što ne bi iziskivalo velikih troškova. Kod vrela neka se postavi napisna ploča s imenom kojega zasluznog čovjeka, kako se to čini na planinskim stazama i kod nekih većih vrela u nizini. To bi poljepšalo okoliš vrela, a pučanstvo onoga kraja veselilo bi se takovu lijepom i korisnom radu planinara.

Planinarska propaganda samo je onda uspješna, ako se drži načela, da za planinarenje, kao i za svaki drugi sport treba vježbe i treninga. Treba početi s lakinim usponima i postepeno prelaziti na sve teže pothvate, a tek onda latiti se plaženja po strmim stijenama u visokim gorama. Nije pametno povesti na duge i teške ture planinarske novake, koji su prije toga na pr. jednom bili na Sljemenu

ili samoborskom Oštrcu. Tačkovi su nevježe na izletu samo muka i neprilika iskusnim planinarima, a sami se pri tom tako izmuče, da izgube volju za planinarenje. Isto tako ne spadaju na takove izlete oni planinari, koji imaju slabije srce ili su inače slabijeg tjelesnog ustrojstva, te se vole na usponu češće odmarati. Nije dobro, ako jači drugovi takvog čovjeka bodre, a kasnije i tjeraju, da što brže ide, jer to može imati za nj nemilih posljedica. Prema drugu, koga vodimo sa sobom, treba imati obzira. Ako koje društvo stigne na vrh mjesto za $3\frac{1}{2}$ za $2\frac{1}{2}$ sata, nije time za opće dobro ništa učinjeno; to je stvar taštine na nezgodnom mjestu, a može kojeg slabijeg druga takav rekord izmučiti do iznemoglosti za dalje pot hvate.

Planinarstvo treba u prvom redu da služi užitku u prirodi, a ne rekordu. Veliki je grijeh protiv planinarskog drugarstva, ako se kod većih izleta drug, kad ne može dalje te je posve iznemogao, jednostavno ostavi i nastavi put bez njega. Znameniti njemački planinar Trenker dobro veli: »Ostaviti na cijelitu čovjeka u gorama može imati iste posljedice kao i umorstvo.«

Osobito je teško uvjeriti roditelje planinare, da valja oprezno voditi djecu (ispod 12 godina) na veće izlete. Obično se liječniku odgovara: »Ne vidite li, kako dijete dobro hoda, bolje nego li mi odrasli. Pa što to može škoditi?« No treba pamtitи: djeca će podnijeti veće napore, ali će njihovo srce, koje se nalazi još u razvoju, tako stradati, da će se posljedice prevelikog napora vidjeti tek kasnije — nakon deset do dvadeset godina. Srčano će mišićje naime radi čestih velikih napora odebljati, a ovakovo odebljano mišićje nije, kako laici misle, više otporno, nego manje. Ovakovo naime odebljano ili kako mi liječnici kažemo hipertrofirano srčano mišićje veoma lako degenerira. Djecu dakle ispod 12 godina treba voditi na izlete, ali na manje: na pr. do Šestina ili do Šestina autobusom a pješke do Kraljičinog zdenca ili do Medvedgrada.

Imade ljudi, koji boluju na srcu, a strastveni su planinari. Ovакви planinari učinili bi bolje, kad bi se okanili toga plemenitog sporta i zadovoljili se šetnjom u šumi ili na livadi, do koje bi se dovezli. Kad netko na izletu umre naglom smrću, možete s velikom vjerojatnošću ustvrditi, da je taj čovjek bolovao na srcu.

Idući uzbrdo srce je više opterećeno nego kad hodamo po ravnici, pa nije čudo, da taj motor, kad nije sasvim u redu, otkaže kod većeg tjelesnog napora za vazda svoju službu. Kako pak taj motor znade biti osjetljiv, kad je malo oštećen, pokazuje jedan primjer, što ga je opisao znameniti njemački liječnik profesor Krehl, koji se osobito bavio studijem srčanog mišićja. Jedan radnik, koji je bolovao na srcu, nosio je uviјek na gradnju stanoviti broj cigala.

Ne zna se s kojih rozloga pokušao je taj radnik jednoga dana uzeti veći broj cigala; ali se srušio, i morali su ga kolima prevesti u bolnicu. Ondje su mu liječnici preporučili, kad su ga otpustili iz bolnice: kad već mora nositi cigle, neka ne nosi previše. Radnik je opet htio jednoga dana da odnesе veći broj cigala, nego li što je obično nosio i ponovno se srušio. Tako je i sa ljudima, koji boluju na srcu, a prave velike ture. Bolesno srce izdrži doduše običan rad, ali idući uzbrdo ono je preopterećeno i tako dolazi do nesreće. Tuberkulozni čovjek ne će također biti planinar, jer bi morao mnogo hodati. Takav naime bolesnik treba da se nalazi doduše u planini, ali ne smije mnogo da hoda.

Ovom prilikom potrebno je da kažem nekoliko riječi o specijalitetu najvišeg gorja: o gorskoj bolesti.* Ta se bolest pojavljuje duduše kod plaminara u velikim visinama: preko 4000 metara, no poznati talijanski fizijolog Mosso opažao ju je već u visini od 1627 m, koja visina dolazi i za naše prilike u obzir.

Od te je bolesti obolio na pr. znameniti švicarski prirodoslovac Saussure, kad se je kao jedan od prvih uspeo g. 1787. na Mont-Blanc. Čovjek, koji oboli od te bolesti, pokazuje ove simptome: teško diše, srce brzo udara, javlja se velika umornost i mlohatost; čovjek se brzo umara i kod manjeg napora, što više bolest nastupa i onda, kad se odveze uspinjačom na planinski vrh. Čovjek, koji dobije tu bolest, postane užasno pospan, apatičan je za sve tako, da ne pazi na opasna mjesta, muči ga jaka glavobolja i teško može krvariti i iz pluća. Sama je bolest prolazna i ne svršava gotovo nikad smrću, ali razumljivo je, da takav čovjek može lako nastradati radi nepažnje na opasnim mjestima, gdje se može strmoglaviti. Ako se čovjek zadržava u visokom gorju dulje vrijeme, nestaju simptomi. Poznato je svima, da imade ljudskih naselja i u visinama od preko 4000 m, u kojima tamošnje ljude ne napada ta bolest, jer se njihov organizam već prilagodio velikim visinama. Od te bolesti mogu da obole i životinje, a misli se, da bolest nastaje radi toga, jer je zrak u većim visinama razrijeđen (oskudica kisika). Ima i drugo mišljenje, da je uzrok toj bolesti jača radioaktivnost u visokom gorju.

Kad se pojave prvi simptomi te bolesti, ne smije se pustiti takvog bolesnika samog dalje hodati, nego je potrebno, da se dotični odmah odmori, da piye crnu kavu i najbolje je, ako simptomi ne popuste, da se vrati u nizinu.

* »Bergkrankheit« od L. Pincusena u priručniku »Spezielle Pathologie und Therapie innerer Krankheiten« od Kraus-a i Brugsch-a g. 1923. sv. IX. 2 str. 37.

Kod propagande za planinarstvo potrebno je bilo upozoriti i na opasnosti, koje prijete planinaru i onda, kad se ne uhvati u koštač s planinskim gigantima na njihovim najopasnijim mjestima. Da se pač turistika po opasnim mjestima ne može nikome preporučiti, mislim, da za to ne treba baš posebnog liječničkog savjeta.

Iz ovog se razlaganja može razabratи, da velika većina ljudi može i treba da se bavi planinarstvom, jer će time uzdržati svoje zdravlje, a živjet će osim toga zadovoljnije i srećnije.

VLADIMIR BLAŠKOVIĆ:

KARLOVAC

VELIKA LJUBIŠNJA (2238 m)

Pored nepouzdane austrijske generalstabne karte bijaše mi ovajput vodičem jedan moj dak, koga sam otkrio u gimnazijskoj učionici u Pljevljima. Bio je to skroman i bistar četrnaestgodišnjak Ibrahim Šljuka. Njegov se dom nalazi u općini meljačkoj podno Ljubišnje, odakle vodi najkraći i najzgodniji prilaz vrhu te najveće sandžačke planine. Put iz Pljevalja do Meljaka propješačio je nekoliko puta i kao dijete visokoga krša uopće nije poznavao umora. Brzo smo odmicali. Ibrahima je pritajeno vukla naprijed razumljiva težnja za roditeljskom kućom, a u meni je opet kopkala želja, da što ranije, po mogućnosti prije mrke noći stignem do Meljaka, gdje sam namjeravao prenoći. A od Pljevalja do Meljaka imade punih sedamnaest kilometara — zračne udaljenosti. Doskora prije dosmo Vezičnicu, malenu planinsku rječicu, što sakuplja vode sve tamo od Petpeči, da ih konačno ispod Rajčeva Brda nedaleko Pljevalja slije u hirovitu i pastrvom bogatu Cotinu. S Vezičnicom pak prestaje i cesta, a nastavlja se neuredivan vijugav put i krševit konjski utrenik.

Premda je kalendarški bila već potpuna jesen, ipak je sunce nemilosrdno pripeklo kao usred ljeta, tako da su me već Komine sa svojom znatnom strminom prilično uznojile. A bome se i mom Ibrahimu ovlažilo čelo. Međutim je kratki odmor u prijatnoj hladovini kraj bistrog gorskog vrela povrh Komina uspješno nadoknadio utrošenu energiju, te sad odmoreni i osvježeni lako produžimo valovitim visoravnjakom od Zelene Lokve i Potruše preko Bijelovoga Brda, sjevernoga dijela Rjavine (koja podsjeća na Rjovinu na Triglavu) i grebenom Tikave (u karti: Tikova) prema Voloderu. Lijep i nenaporan put s prosječnom visinom od 1000 metara. Zanimljiva je to visoravan s prostranim planinskim pašnjacima, zakržljalim hrasticima, tek ponešto težatnom zemljom i dalekim vidicima. Usput se razasulo nekoliko malenih i prolazniku vazda gostoljubivo otvorenih brvnara, tako da putnik u slučaju nevremena, ili ma kakve potrebe uvijek može u njima naći dobro sklonište. No zato oveća krda sitnozube stoke, ovaca i koza, dognanih ponekad iz udaljenih sela, znatno oživljaju čitav pejsaž, a vješto prebiranje čobanina na prošupljenim dvojnicama živo me podsjećalo pastirske idile na ličkim pašnjacima i u velebitskom podgorju.

Voloder i Trnovice.

Sunce se još nije sljubilo s obzorjem, kad smo pred sobom ugledali prekrasni mali kanjon hitroga potoka Voloder. Znači, išli smo vrlo dobro i bijasmo dvostruko zadovoljni zanimljivim putem i postignutim vremenom. U takvom raspoloženju stadosmo se spuštati niz kamenitu i strmu desnu stranu Volodera,

koji me zaista najpriyatnije iznenadio i mnogo obradovao. Kolike li dražesti i divljine u ovom nepoznatom kutiću Sandžaka! Kroz čitav bregoviti labirint probija se ta brza tekućica, bučno se ruši i pjenuši preko silnoga kamenja i valuća, što ga dijelom sama donosi, a dobrim joj ga dijelom saspu u korito visoke i raspucane obale stvarajući tako prekrasan geomorfološki fenomen. Trebalo je četvrt sata dok dohvatismo dno kanjona, gdje smo tada u hladnom potoku nakvasili ruke i usta. Prešavši na lijevu obalu naprsto preskočimo odmah i nedaleki Trnovički potok, koji stotinu metara podalje utječe u Voloder, te zagrabismo ravno uzbrdo, kako bismo još ovaj znatniji uspon današnjega puta svršili pri danjem svijetlu. Doista nas je akšam, sunčev zalaz, zatekao tek na sred brijege, a to je i opet bilo povoljno.

Blago jesenje predvečerje pripomoglo, da smo veoma lako svladali strminu te još pri punom svijetu zakoračimo u dvanaestu stotinu metara apsolutne visine. Bijasmo navrh uspona, u stočarskom naselju Trnovice, podno golemog tamnomodro-crnog bedema impozantne Ljubišnje, kojoj smo se sada već posvima približili. U Trnovicama sam se mogao ponovno uvjeriti o posloviočnom gostoprimstvu i susretljivosti Dinaraca. Seoski starješina Rajkan Kravac najspremni je mi je ponudio prenoćiše u svojoj kući i bilo mu nekako krivo, kad mu to otklonih. Međutim ja sam odlučio noćiti u Meljaku i zbog toga mu ne udovoljih želji. Konačno ga je ponudena mu »Zeta« udobrovoljila. I kad sam već kod toga, evo jedan savjet planinaru, koji zaluta u taj kraj: uvijek imaj uza se cigaretu i ponudi njome svakoga muškarca. On će to smatrati naročitom počasti i njegova će se i onako srdačna susretljivost pretvoriti u najpotpuniju odanost. A to znači više nego mnogo!

Nisam se oviše zadržavao u Trnovicama. Gonila me blizina noći. Opet se stadosmo spuštati i tada opazih, da sam ovdje, na domak Meljaku, neočekivano zašao u vanredan prirodni perivoj prepun jedinstvene sandžačke romantičke, na žalost nikome od planinara poznate. Ibro me odlično vodio i sad je dječak uživao u — mome uživanju. Uzani se utrenik zavojito dizao i spuštao, mjestimice je smiono vodio preko glatkih krševitih blokova i kamenitih ploča i upravo se priljepio uza strme pristranke vapnenjačkih visova, između kojih je izdubao svoje kaskadno korito maleni Točkovi potok zajedno sa svim svojim bezimenim pritočićima, koji tek u proljeću življe zagrgoču. I nekako usporih korake samo da mi ne izmakne ni jedan detalj. No sumrak je nadirao sve jače i moradoh svu pozornost svratiti samo na vodiča pred sobom i široku provaliju, što se zacrnila uz desni rub uskog nogostupa poda mnom. Još malo i nadosmo se kod glavnog meljačkog vrela ispod raspucane stijene, a odatle — sada već ponešto umorni — začas dohvatismo posljednji uspon, s kojega nas pozdravljuju prva svijetla maljušnih brvnarskih okanca: Meljak. Od Pljevalja do njega trebao sam dobrih pet sati.

Meljački profil.

Tmina je bila već potpuna, kad stigoh do žandarmerijske karaule, gdje sam pod sigurnim krovom prenočio na čistoj vojničkoj postelji. Narednik Todor Radović, rođeni Bošnjak, primio me vanredno susretljivo. Nije izostao ni obli-gatni čokanj prepečenice, ni džezva kave. Iskreno je žalio, što zbog službene zapriječenosti ne će moći sa mnom na vrh. Ipak nadosmo iskusnog i pouzdanog vodiča. Bijaše to Šaho Šljuka, otac mog dosadanjeg praktioca Ibrahima, visok, suhonjav i žilav, lijepih crta lica, ponešto prosijed i pognut, pravi tip dinarskog čovjeka, kome se približava pedeseta. On izvrsno poznaje čitavu Ljubišnju, ta u njoj je i odrastao, a kako je lukav i strastven lovac, ponijet će sobom pušku,

pa će i put šumom biti sigurniji. S punim džepom kolačića i čokolade produžio je Ibrahim u zvjezdanu noć do deset minuta udaljenog svog doma, a ja prosjedih još neko vrijeme u razgovoru s narednikom, od koga doznadoh, da su se prošloga ljeta uspela na Ljubišnju dva češka botaničara, dok naši planinari ovuda ne prolaze. Da mi pak iskaže naročito povjerenje, pružio mi je službeni stanični dalekozor, da se njime sutra poslužim.

Još se nije pravo ni razdanilo, kad je Šaho zakucao na prozorima karaule. Deset minuta kasnije bijah već napolju. Sada sam tek mogao razgledati Meljak. Tipično je to visoko planinsko selo našega krša. Specijalka beogradskog vojno-geografskog zavoda označuje mu visinu s 1156 m. Velike se lijepe i čiste brvnare poput klobučastih gljiva skutrise sa svojim visokim krovovima na neravnoj podini i mnogim vrtačama izdubenoj podgorini šumovite Ljubišnje, koja se zapravo tek odavde uzdiže strmo u visinu iznad granice sredogorja. Selo imade školu i općinu, a moje noćašnje konačište spojeno je telefonski s Pljevljima. Inače jedino je saobraćajno sredstvo osamareni konj. Naravno, pošta — u koliko je za Meljak uopće ima — stiže vrlo neredovito. Ipak čitav romantični okoliš djeluje veoma prijatno i simpatično i da nekako bude sve u skladu, zaboravivih trenutačno na znatni postotak analfabeta. Meljačani unatoč svojoj udaljenosti od velikog svijeta i svom patrijarhalnom životu vrlo su napredni, prirodno vrlo nadareni, bistri i pronicavi, a čestitost im i poštene kristalne sjajne poput najčišćeg alema.

Jutarnja me je svježina napunila zadovoljstvom i zdravljem, i radosno klisnuh plitkom uvalom na pašnjačku uzvisicu malenog naselja Vrba. Opet nekoliko sirotinjskih drvenjara i čađavih brvnara. Posljednji stanovi na mom putu. Ispod velike i gусте tamnozelene pozadine stare crnogorične šume razmigoljio se paljevinski vonj planinskih ognjišta, a tanašni se bjeličasto-sivi veo dima rasplinjavao i nestajao u zraku. Nebo čisto kao riblje oko. Ni najmanjega daška ni povjetarca. Idealno planinsko jutro. Tek jedno je ovčarsko pseto ljutito rezalo i uznemireno zalajalo. Iz kuće ispadje povisok i koštunjav gorštak, Vasilije Zečević. Pozdravismo se i bilo mu draga, kad je saznao da sam mu nastavnik sinu, koji polazi gimnaziju. Radovalo ga i moje zanimanje za njihovu planinu. Doista, uvijek je tako i svuda u planinskim krajevima podjednako: planinci ispravno shvaćaju planinara i potpuno razumijevaju našu težnju za planinom. Ta i oni je vole. Ona je njihova i oni su njezini. I upravo zato ih toliko i volimo i cijenimo, jer planina je u njih sačuvala sve ono prirodno i lijepo, što je civilizatorska politura u drugih sakrila ili uništila. Ispod opore vanjsštine, grube jednostavnosti i teške primitivnosti ipak duboko negdje u njihovoј podsvijesti tinja i gori nešto tako veliko i bitno čovječansko, što se odražava u naročitom smislu za plemenito i vanrednoj ljubavi prema Prirodi. I zato nikad još nisam čuo iz ustiju tih divnih ljudi ni najbezazleniji izraz čuđenja, što se verem škraptastim liticama i neravnim utrenicima, a još im je nepoznatija porugljiva dojetka, kakvima često blazirani gradski ljudi popraćuju idealna nastojanja i plemenite napore nesebičnih i oduševljenih planinara. Opskrbivši se dobrom pitkom vodom ostavih Vasilija i njegovu kuću, a Šaho i ja zakoračimo u šumu.

Uspon.

Sad je tek započeo pravi uspon. I odmah strmo. Dobar nogostup isprva vodi svijetlim brezikom, no doskora se zade u gustu smrekovu šumu, u kojoj prevaljeno i raščihano stabalje pruža vidljiv dokaz orkanske snage bijesnih planinskih oluja. Naidosmo na ogromno mnoštvo sjekirom i pilom obaljenih balvana, što beskorisno propadaju i trunu. To je šumarija započela energičnu borbu

protiv potkornjaka, kako bi spasila i sačuvala ostalo netaknuto još i neprocjenjivo šumsko blago. Uz to je šuma puna zvjeradi i ostalih sisavaca, od najmanjih i bezopasnih do najvećih krvoloka, i moj mi se vodič hvalio uspjelim lovom na skupocene krvnaze. Zato su mu i kune nekako najsimpatičnije. I što se više uspinjasmo, to je i put bivao naporniji. Kamenita staza vodi oštrim i kratkim okukama ravno uzbrdo, a iz ogoljenoga i čvrstoga korijena огромnih četinjača noge su čobana i stoke postvarale bezbrojne stepenice, katkada toliko visoke, da ih jedva dokučiš. Ponekad se i koljeno nade pod bradom, tako da je za ovu strminu zajedno s takvim stepenicama umjesna običajna planinarska izreka: »valja gristi koljena.«

Usred šume nalazi se malena čistina s nakapnicom, u kojoj ovajput nije bilo vode. Narod zove to mjesto Studenac. Sjedosmo pored izdubenoga korita, napajala za stoku, da malo otpočinemo, i sada je Šaho mojoj aluminijskoj kutiji prepostavlja svoju lijepo ističanu torbu, u kojoj se pored boćice komovice i ječmeno-prosene pogače nalazio pravi planinski kajmak. Bez njega u ovim krajevima nikud i nikamo.

Uspinjali smo se već više od jednog sata, kad se šuma konačno nešto prrijedila, a strmina smanjila. Obilazili smo Malu Ljubišnju (1991 m) njenim sjeverozapadnim obronkom i već je sunce počelo osjetljivije probijati kroz mirišljivu krošnjatu zaštitu, kad se približimo krasnoj i visokom šumom obrubljenoj čistini Vardić-polje (1700 m; u karti dobro označena ali bezimena uvala), istočno pod Golim Vrhom (1769 m), odakle sam prviput neposredno pred sobom — smjer: j j z — ugledao visoki vrh Velike Ljubišnje u punoj njegovoj sugestivnoj ljepoti. Na lijevo, prema jugoistoku, zazelenjela se do vrha zaobljena Mala Ljubišnja. Sada produžimo ravno na jug između ta dva najkarakterističnija uspona čitave planine. Doskora se pored Dernečića neprimjetno uspesmo na Veliku Ravan (između 1800 i 1900 m). Napomena: u našoj vojnoj specijalki Dernečići nije označeno, već je najviši vrh Ljubišnje, kota 2238, imenovan Dernjačište, iako narod — prema tvrđenju Šahe Šljuka — za to mjesto nema naročitog imena. Isto je tako jugozapadni dio Velike Ravni u karti imenovan Crkvine, dok ja to ime nisam čuo ni pribilježio. Velika Ravan također nije imenovana u karti. Konačno ističem, da se svuda dosljedno služim imenima, kako sam ih čuo od vodiča, a gdjegod spominjem kartu, odnosi se to na našu najnoviju vojnu specijalku.)

Sve tamo od Vardić-polja pa dovde visoka se i gusta šuma pomalo preobražava u nisku guštaru, u kojoj — što se više uspinjemo — sve jače prevladava klekovina. I kamen također probija češće i jače, tako da čitavu ovu koso nagnutu dugodolinu između Velike i Male Ljubišnje karakterišu brojne razlokane vododerine, maleni torrenti, kojih su strane zagrđene škrpastim kamenitim blokovima, te oštroti kršlje u stotinama vrtača, između kojih nam se valja probijati prema cilju.

Sunce je doista bezobzirno pripeklo i osjećam kako mi znoj škakljivo vijuga tijelom. Dan je miran i tih. Postajkujem, skidan košulju, izlažem kožu sunčanim zrakama i nekako zavidno promatram vodiča, koji sa svojim domaćim opancima, podžonjenima debelom gumom, lakše svladava uspon, nego ja s inače vrlo dobrim gojzericama. Počinjem osjećati da »imadem u nogama« jučerašnji put od Pljevalja do Meljaka i u sebi priznajem da sam prema Šahi »handicapiran«. Ipak ne sustajem, te još prilično svjež i bez naročita umora upozoravam vodiča, da smo stigli na donju granicu visokoga gorja: 2000 m. Tu ostavljamo morfološki zanimljivu ljevkastu površ Velike Ravni i prije no što ćemo zagrabit u posljednji i najstrmiji dio čitavoga puta, ovdje ispod samog vrha, zavlačim se s pratocem na čas u sjenu niske klekovine, gdje griskajući četrum i osvježujući se

gutljajem vode postajemo slični brdskoj lokomotivi, koja se prije glavnog uspona opskrbljuje vodom i gorivim materijalom.

Oopriliike tri stotine metara je visoka sjeveroistočna strana Velike Ljubišnje. Veoma je strma i čitava obrasla travom i kamenjarama, a tek na nekoliko mjeseta guta i neprohodna klekovina stvara na toj izloženoj strmini velike tamne mrlje. Samo su se na jednome mjestu zabijelile duguljate piće razdrobljenoga kršlja i raspucanih škriljavih ploča, no sve to zajedno ipak ne stavlja nikakve zapreke usponu, tako da se o nekim osobitim teškoćama ili opasnostima uspona na Ljubišnju uopće ne može govoriti. Ovome u prilog najbolje govori činjenica, da i čobani izgone svoju stoku sve do na sam vrh. Zamara tek daljina puta. No pored svega toga ona je i lijepa i vrlo zanimljiva, pa tako i sada, obradovan svime, što već dosad vidjeh, zadovoljno koraca za dobrim vodičem. A ovaj me oprezno vodio, izbjegavao je klekovinu koliko je to najvećma bilo moguće i — ostavljasko za sobom sve veću dubinu. Sunce je doduše palilo postojano jače, no mi nastavljamo uspon odmjerena koraka i neusporena tempa. Ta podnjeli smo obojica već mnogo opasnije napore, tako da smo i ove posljednje dvije stotine metara svladavali duduše oznojeni, ali još uvijek daleko od iscrpenosti.

Uspinjašmo se neutrtim i neoznačenim okukama i naslađujući se već sada dalekim i vanrednim vidikom zabavlja se brojenjem postignute visine sve do 2.200 m. Dalje naprsto zaboravih računanje, jer se preda mnom počela da rastvara neopisivo divna panorama veličanstvenoga crnogorsko-sandžačko-herceg-bosanskoga krša. Još malo i... na cilju sam! Od žandarmerijske karaule u Meljaku do na vrh trebao sam točno tri i pol sata. Ustavih se kod kamenitog podnožja olujom išibane, gromovima spaljene i djelomično razrušene triangulacione piramide: Vrh Velike Ljubišnje, 2238 m.

Velebna panorama.

Svi mi vrlo dobro znamo, zašto polazimo u planinu, ali tko bi od nas mogao precizno odgovoriti na takvo pitanje? A imade li uopće ikoga, tko bi mogao vjerno i savršeno riječima izraziti svu onu prebogatu i suptilnu sadržajnost najintenzivnijeg duševnog života, što ga proživljavamo na visokim planinama? Sumnjam. Premda kratkotrajan, ipak je to život zaseban, neopisiv, osjećajan, prepun i besprimjerno lijep. I svaka njegova projekcija na papir oduvijek je bila, jeste i ostat će samo blijeda kopija. Katkad uspjelija, nekad slabija, ali uvijek samo kopija nečega, što je kopirati vrlo, vrlo teško. Tu se rasplinjuju svi glagoljivi superlativi i najsugestivniji izrazi dokazujući uvijek ponovo i jednako uvjerljivo svoju nemoć. Ima tek jedno, daleko jače i silnije od naših riječi, ali to ostaje nerazdruživo, duboko i skrovito u nama. Doživljaj!

Moji dojmovi i uspomene s vrha Velike Ljubišnje? ... Priznajem: nedostaju mi riječi! Da plagiram bezbrojne i ponajbolje autore, koji su pokušali izraziti sve ono bogatstvo najpriјatnijih osjećaja, što diskretno struje čitavim našim bićem, kada tek — kako reče pobjednik Pirineja — u visinama iznad dvije tisuće metara spoznajemo pravu ljepotu! Ukratko: veličanstveno! Ljubišnjo moja, planino divna, planino tugo, starino!...

Jedinstven je izgled s njezina vrha. Gotovo bih ustvrdio: najljepši, što ga čitavo ovo najviše dinarsko planinsko područje može da pruži. Romanija, Jahorina, Lelija, Maglić, Volujak, Durmitor, Sinjavina, Komovi, Bjelasica, Jadovnik, Zlatar, pa Jabuka, Mihajlovica, Čemerna, Gradina, Metaljka i kako li se sve ne zovu sve ostale mnogobrojne planine i gore, eliptično su se nanizale u dugačkom nizu, a u jednom se žarištu propela Ljubišnja, na vrhu koje sam se, eto,

sada potruške pružio i nijemo uživam u jednom od najvelebnijih prizora, što sam ih ikada video i doživio. Pogled prema jugu i zapadu duboko me potresa i ostat će vječno živ u meni. U punom sunčanom sjaju bjelasaju se oštiri kukovi i razdrte karbonatske stijene Durmitora i Maglića i paraju azurno nebo zatvarajući s Ljubišnjom neiscrtan istokračni trokut, unutar koga su Piva i Tara s pritocima Dragom i Sušicom izduble najimpozantnije evropsko kanjonsko područje. Ovdje, ravno pred mnom, urezala je Tara svoju znamenitu tisuću metara duboku uzanu riječnu dolinu, kojoj ni odavde iz neposredne blizine ne mogu sagledati do dna, i diveći se svemu tome prirodnome čudu stičem dojam, da su neke nevidljive džinovske ruke namjerice četiri puta teško zagreble i duboko zarezale u tu kamenitu i tvrdnu podinu stvorivši tako četiri goleme provalije kao svesilni memento veličine, snage, nedostizivosti i beskrajnosti grandiozne Prirode. A valovita se pivska visoravan namreškala i zatalasala između tih kanjonskih brazda prepokrivena tisućama prijatnih zelenih vrtača, na okrajcima kojih se kupaju i plivaju u zlačanom svjetlu Dana stotine ljupkih crnogorskih brvnara. Divna stočarska površ.

Istočnu pak i sjevernu stranu — dakle pravi Sandžak, u kome su niknule, nabubrile i naborale se mnogobrojne srednjevisoke uzvisine i planine — izrovala je i produbla također kanjonima iskićena Čotina s mnogobrojnim svojim pritocima i sve je to prepuno dražeseti, veličajnosti, ljepote i čiste romantike, koju daleko tamо ispod Mihajlovice i Klika pečataju dogledalu tek vidljive vitke munare najvećih pljevaljskih džamija. Između svega toga gizdavo se ispela strmenita naša Ljubišnja, koja se prema sjeverozapadu preko Vojnovca (1904 m) i Golog Vjetrenika (1870 m) naglo ruši u duboke i uske gudure Provalije, Mjedenika i bezimenih izvorišta planinskih brzica Rijeke, dok se u jugoistočnom smjeru preko Oštrike (2043 m) i Grančice (Ovča Glava, 1789 m), dostojanstveno spušta i smiruje u Kraljevoj Gori (1510 m). A odavle mi pogled klizi stražarskom Pirilitoru (1257 m) i pravoj lirskoj pjesmi crnogorskog krša, budućem cilju mnogih planinara, divnim Jezerima, s kojih ne možeš a da se i opet ne pokloniš veličanstvenoj prirodnoj arhitektonici Durmitora i upravo čudesnoga kanjona između njega i Ljubišnje. Doista: gore nebo visoko, dolje Tara duboko... i tko da odoli svemu tomu! — —

Silazak i povratak u Pljevlja.

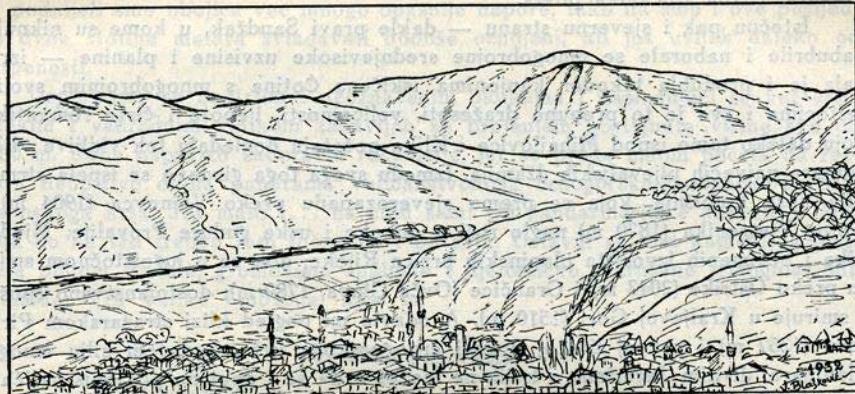
Okrijepljen najčišćim pričešćem, što ga može da pruži samo divan sunčan dan proveden u razmišljanju i snatrenju na osamljenim vrhovima visokih planina, vraćah se u dolinu. Smiren, zadovoljan i upravo gord silazio sam i spuštao se za Šahom, koji htjede pronaći prečac kroz klekadinu, ali se zapletosmo u njenoj neprohodnoj guštari, tako da nam je silazak do Velike Ravni vremenski bio jednak kud i kamo napornijem usponu.

Vraćali smo se istim putem. Planina kao da je od jutros nekako oživjela, te već u visini od 2.000 metara susretosmo čobanina i veliko krdo ovaca. Tamo opet ispod Male Ljubišnje mirno je ibez ikakva nadzora nesmetano paslo nekoliko brdskih konjića. Čitavoga ljeta i doklegod atmosferski odnošaji to dopuštaju planinci bezbrižno puštaju svoje konje na visokogorske livade, u planinu, gdje tada slobodno, poludivilje i besprekidno borave mjesecima. Niti se vlasnik za njih brine, niti se boji da će mu ih tkogod odagnati ili ukrasti, a ustreba li mu slučajno takvo konjče, minu ponekad i po dva dana, dokle ga pronađe negdje u planini. Velike sniježnice, duboke i crnogoricom dobro zaštićene vrtače s vječnim snijegom, redovno su mjesta, u blizini kojih se i stoka najradije zadržava.

Nešto prije Studenca skrenusmo zapadnije od jutarnjeg puta, te već u jedan sat poslije podne izbismo na Bare, odakle smo se začas našli povrh velike

vrtiće, u kojoj se smjestilo dvadesetak šimlom i tatkom pokrivenih brvnara muslimanskoga zaseoka Šljuke. Gotovo svi su krovovi još svijetli i novijeg datuma, jer je naselje opetovano bilo spaljeno i požarom uništeno. A s požarom se ugasilo i mnogo ljudskih života. Eto tako: nadošli dani krvavog obračuna, došlo vrijeme okrutne odmazde za stoljetne zulume. Šahin se brat i otac također zauvijek smiriše u onom strašnom času, a on sam sretno umaće preko hercegovačke granice. Takav je bio kismet, sudbina... A danas od svega ostadoše tek sjećanja i tužne uspomene na bolne stranice grozne prošlosti, i na nama je i vremenu, da konačno jednom nestane tih kobnih prepreka i umjetno stvorenih ograda između brata i brata, čovjeka i čovjeka.

Brvnara mog vodiča najljepša je i najveća od sviju i ovdje nas je radosno dočekao Ibrahim s dvojicom malene braće. Minutu-dvije kasnije bijah već u njihovom simpatičnom domu. Kuća imade tri odjeljenja; u prvoj velikoj i zemljom nabitoj prostoriji nalazi se u jednome kutu otvoreno ognjište, a odavde se ravno ulazi u dvije nešto povisene, popodene i manje sobe. Šahina se žena

Crtao: V. Blašković

POGLED OD PLJEVALJA NA VELIKU LJUBIŠNU 2238 m.

s ostalom odraslijom ženskom čeljadi sklonila u jednu sobu, jer je adet i pravilo, da kaurin svojim pogledom ne oskrvne zakrabuljeno lice i upravo zbog toga zamamljivih bula i uferedženih hanuma. Uvedoše me u drugu, vrlo urednu i čistu sobu, gdje odmah skinuh okovanke te se olakšano ispružih i protegoh na podu punome originalnih mehanih domaćih čilima. Počinak mi je vanredno prijaо.

Isto sam se popodne vraćao u Pljevlja. Ibrahim je ostao još jedan dan uz majku, a sa mnom je pošao Šaho. Sutra je i onako u Pljevljima bio pazarni dan, te je na jednoga konja natovario centu vune, da je proda i tako osigura dinar za najpreće potrebe. Poveo je i drugoga osedlanoga konja, na koga sam uzjašio negdje ispod Trnovica. Vedra nas je i zvjezdana noć uhvatila na Bijelovom Brdu i tu mi je trepetljivo crvenožuto svijetlo tesane luči u jednoj trošnoj i naherenoj drvenjari uskrisilo uspomene najranije mladosti provedene uza slamnate i čadave domove zagorske sirotinje u medvedničkom podgorju. Sjašio sam iznad Komina i zamalo te ne padoh pod konja. Nenaviknut jahanju osjetih taj pokušaj jače, nego da sam čitav put propješačio. Šaho se od srca nasmijao i sad je on uzjašio, a ja sam na preostalom dijelu puta oporavljaо nategnuto bedreno mišićje.

Nad oštro kaldrmisanom čaršijom gorjele su i svijetlige četiri velike petroplinske svjetiljke, kad sam se u devet sati vratio u već posve uspavalu pljevalj-

Fotosekcija »Mosor«

GOLJA PLANINA 1800 m: Prašuma na zapadnim obroncima, u pozadini greben Golje u snijegu.

Foto: Kap. G. Pany

ORJEN 1895 m: SKIJALIŠTE MOKRI DO.

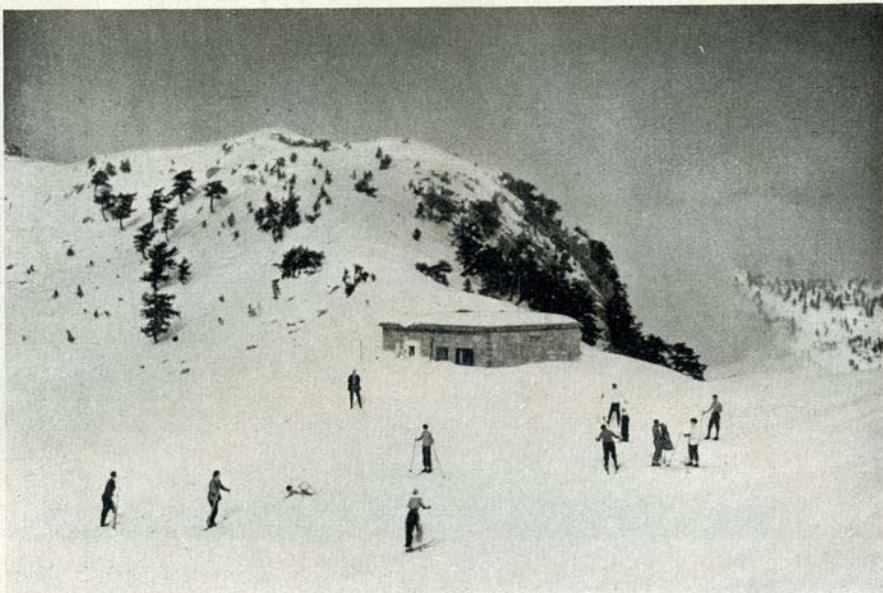

Foto: Kap. G. Pany

ORJENSKA LOKVA 1594 m: PLANINARSKA KUĆA SA SKIJALIŠTEM

Foto: V. Prašek

VISOKE TURE: Pogled sa Scharecka (3122 m) na Sonnblick i skupinu Glocknera.

sku kasabu. Ispivši obligatni čaj umorno se odvukoh u svoju hotelsku rupčagu, dva metra široku i tri dugačku, da ondje unutar zagušljiva četiri zida od sušena blata legnem na gvozdenu postelju i obogaćen neizbrisivim utiscima prekrasnog planinarskog izleta nekako ohrabreno i ojačano zaplovim u sumornu sutrašnjicu.

Kap. ĐURO PANY:

SUŠAK

ZIMSKI SPORT NA ORJENU

Ne samo naš »Hrvatski Planinar«, već i tolika druga glasila i novine donose danas iz pera i stranih posjetilaca Dubrovačke rivijere dulje i kraće opise Orjenskog gorja. A znak, da je taj interes našao dubljeg korijena, vidimo u tome, što ti turisti više ne polaze na Orjen zato, jer su baš u Dubrovniku, već da dolaze u Dubrovnik radi toga, jer odanle hoće da podu na Orjen. O tome ima nešto pobliže u br. 5 našeg glasila u članku dr. Ive Rubića iz Splita. I Dubrovnik će tek tada ispuniti posve svoju dužnost kao turistički centar, kada bude postao jednako i ishodištem planinara za Durmitor i ostalo crnogorsko te albansko gorje a pogotovo, kada bude sa istim ciljem postao ishodištem zimskih športaša. I tih je bilo, koji su već iz Zagreba i Sarajeva došli da se dive Orjenu u zimskom ruhu. Nestalnost snijega u Gorskem Kotaru je povodom, da sportski svijet živi još uvijek u uvjerenju, da mora još mnogo nepovoljnije biti sa snijegom tamo daleko na jugu, kraj toplog Dubrovnika.

Pa ipak nije tako, već naprotiv Orjensko se gorje zimi i proljećem odlikuje snijegom, koji će premašiti očekivanja svakog sportaša. Početak zime je doista raznolik, jer dok znade jedne godine da bude sve u bijelini već u oktobru, druge godine zapadne prvi stalni snijeg tek u decembru. Novu godinu međutim redovito dočekuje Orjen u bijelome ruhu, a taj snijeg se onda drži bez prekida do mjeseca maja tako, da se mogu februar i april smatrati najpodesnijim mjesecima za zimski šport na Orjenu, i u tom razdoblju imade snijega po 2—3 metra visine na ravnica, a o zapusima i nametima da i ne govorimo.

Odlična je nakana maticе HPDa u Zagrebu, da nastoji svršiti i nutarnji uređaj društvene kuće na Orjenu, jer će tako taj cijeli predio dobiti za razvitak zimskog sporta punu važnost.

Skromni počeci skijanja oko žandarske kasarne u Vrbanju, prekinuti »odvažnim usponima« sa skijama na Orjensku Lokvu, razvili su se toliko, da se danas uspon na Orjensku Lokvu smatra redovitom turom za svakog malo otpornijeg početnika. Tek 1 i pol sata uspona bilo na skijama bilo pješke ispod skija, i eto izletnika iz Vrbanja na Orjenskoj Lokvi, gdje ne znaš, čemu da se prije diviš.

Prije svega tu je kotlina ispod Orjenske Lokve, koja se ispod Goliševca spušta u kotlinu ispod Kapavice. Odanle preko klanca Begove muljike prelazi u kotlinu oko kamenog mosta i onda bilo cestom bilo trima raznim kraticama, koje se međusobno sastaju i ponovno razilaze pa nastavak spusta do Vrbanjskog polja. To je glavni spust, visinska razlika oko 600 m, duljina puta do 8 km.

Drugi spust ide cestom od Orjenske Lokve do Jelovog Dola ispod Crkvica. Oko 8 km puta, 500 m visinske razlike, sve uzduž Reovačke grede, ispod Jarićeve Kose. Strmine manje, varijacije slabije, ali vidik ne manje vanredan.

Novi spust upućen je ove zime kroz Lakićevu Dolinu, pa južnim smjerom između Goliševca i Crljene Grede, sjeverno od Jelovice u Mokri Do. To je najteži spust, pun strmina, ali obilat vanrednim snijegom, jer klanac nije izložen nijednom vjetru. Pogled na Subru je odavle još velebniji od onoga sa kamenog mosta,

kojim se prolazi na prvome spustu, a kojim putem se i uzlazi iz Vrbanja na Orjensku Lokvu.

Ako se usporedi opća skepsa spram skijanja na Orjenu još 1929. godine sa sadanjom poduzetnošću dubrovačkih skijaša, te interesom vanjskih sportaša za Orjenski zimski sportski teren, mora se doći do zaključka, da je to doista prvorazredno skijalište, koje je samo sebi najboljim propagatorom.

Ta dosta je samo pomisliti na silne zimske kiše u Dalmaciji i Primorju, koje u Gorskom Kotaru preko noći operu cijeli snijeg. A tada na Orjenskoj Lokvi sniježi kao za okladu.

I što je možda najvažnije, a dosada još malo iskorišćeno: teren nije podesan samo za početnike, već se dade tamo da razvije i alpinsko skijanje. Uspon u Medugorje iz Vrbanja pa eventualno spust preko Gnijile Grede u Posranu Alugu i odanle u Uble, to predstavlja skijašku turu prvoga reda uz potpuni užitak ne samo terenske vožnje, već i vanrednog pogleda na Vučji Zub i Prasu.

Za jače zime zapadne snijeg čak do Mokrog Dola i Vučjeg Dola, pa se tako može da onda uputi izlet skijama do u Zmajevu Ždrijelo ili na Jelovicu, pa odanle uz Crljenu Gredu u Ubajsku planinu, koja je prepuna divnih obronaka, i to otvorenih i šumovitih, sa izlazom na Donje Krivošije. Također je malo ispitani još teren sjeverno od Reovaca i Pazue, zvan Bijela Gora, koji se proteže put sjevera do Mačje Stope i spušta u Orahovo Polje. To su sve predjeli preko 1300 nadmorske visine sa terenima, kojima se u Gorskom Kotaru slični mogu da nađu jedino oko Begovog Razdolja, i to samo tako dugo, dok nema jugovine. Do Bijele Gore jugovina ne može zimi da uopće dolazi, jer je otklanja Pazua, pa je taj predio za zimski sport sada još samo »zeljena zemlja«. Nadajmo se, da to ne će biti dugo, jer razvitak zimskog sporta u tome predjelu će sam od sebe ukazati potrebu, da se »osvoje« novi tereni. A tih imade oko Orjena na pretek.

U. GIOMETTA:

SPLIT

USKRSNI IZLETI „MOSORAŠA“

Dok su o ovogodišnjim uskrsnim blagdanima vrvili mosorski visovi od brojnih planinara, pa dok su se u Planinarskom Domu Kraljice Marije i u lugarnici na Mosoru orile vesele planinarske pjesme, dotle je tih dana nekoliko skupina HPD. podr. »Mosor« poduzelo par višednevnih izleta, o kojima ću ovdje da ukratko izvijestim.

Uspon na Troglav (1913 m)

izvedoše ovog puta najmlađi članovi »Mosora«, njih četvero na broju i to pod prilično teškim meteorološkim i terenskim prilikama. Put iz Splita do sela Koljane (Vrlička krajina), u udaljenosti od 66 km, prevališe unatoč teškim uprtinjačama za jedan dan, pri čemu ih je već nedaleko Sinja pozdravila bura i oluja te ih podsjetila, kako se planinarenje na dinarskim gorama mora za ranoga pramaljeća s najvećim oprezom provoditi.

Nakon prilično nemirnog noćenja u Koljanima prodriješe idućeg jutra do Pomenika (1400 m), prostranog doca, koji se uleknuo pod brdom Gvozd. Tu prenoćioše u adamitičkim stajama Vase Bodrovića. Ranim jutrom započelo je kroz gustu maglu i uz vanredno nisku temperaturu uspinjanje na Ledenu Kosu, a po terenu prikritom debelim snijegom. Nakon četverosatnog napornog penjanja, za kojeg se višekrat upadalo do pasa u snijeg, dopriješe do kote 1.700 m,

gdje se odmoriše i okrijepiše. Daljnje prodiranje po strmom i zaledenom terenu bilo je uvelike oteščano zbog prilično jakе i vanredno studene bure. Oko podneva, nakon sedamsatnoga uspinjanja, dostigoše greben Troglava. Nebo, koje je dotada bilo krupnim oblacima prekrito, smililo se odvažnim planinarima. Oblačine se počeše naglo trgati, pomoli se toplo sunce i čarobno obasja čitav skup Dinarida, od strme Dinare sve do Ljute Kamešnice!

Na vrhu Troglava ostadoše čitav sat uživajući u promatranju jedinstvenih vidika, koji se sa te naše svete planine svud uokolo upravo raskošno otvaraju. Vanredno jezovit ali ne manje veleban bijaše naročito pogled niza strme sjeverne troglavske stijene. Kao čudna nekakva avet čarobno se iz sjevernog dijela Livanjskog polja dizao Mali Troglav, dok su brojni bijeli vrhovi na prostranom obzoru pozdravljali mlade Mosoraše: Cincar, Vitorog, Čardak, Šator u sjevernom kvadrantu, a Biokovo, Mosor, Svilaja i Promina u južnom.

Sa Troglava sputiše se u popodnevne satove u Pometenik a odatle u Ribarić, gdje prenoćiše. Sutradan ranim jutrom uputiše se pješke u Split, gdje stigoše pred samu večer izmoreni duduše sa dugoga i napornoga planinarenja i pješačenja, ali ne manje ushićeni s divnih ljepota i ugodnih doživljaja, kojih se na ovom trodnevnom izletu nauživaše.

*

Druga grupa Mosoraša odvezla se na uskrsni ponedjeljak u ubavi Glamoč u namjeri, da posjeti

Golju planinu (1.800 m),

poznatu već iz rimskih vremena zbog čarobnih šuma, bistrih vrela i obilne divljači. Premda je penjanje po zapadnim pristrancima Golje bilo prilično naporno, zbog jakе strmenitosti terena i obilnoga snijega, ipak planinari ostadoše ushićeni divnim šumskim motivima, koji su se kinematografskom brzinom pred njima redali. Prispjevši do jedne čistine na koti 1.600 m ugledaše kameniti greben Golje zastrt debelim plaštem snijega, a dolje se duboko, pod stasitim jelama i omorikama, uleglo prostrano Glamočko polje, po kojem se prosulo bezbroj šarenih kućica. Uokolo pak polja dizali se vrletni visovi opasani pravšumama, kojih je zelenilo bilo u jakom kontrastu s bjelinom vrhova i čistina. Prigodom penjanja namjeriše se planinari na brojne srne a zapaziše tragove vukova, divlјeg vepra, lisice i zečeva. Istoga se dana povratiše oko 10 sati na večer u Split.

*

Treća je skupina »Mosoraša« posjetila

Vidovu goru (734 m)

na otoku Braču. Nakon vanredno ugodne vožnje iz Splita do Supetra na Braču prosljediše učesnici toga izleta do Nerezišća, ubavog naselja, koje leži u visini od 382 m i koje važi kao najprozračnije mjesto čitavoga otoka. Pregledavši spomenike iz mletačkog doba popešće se na bračku visoravan, po kojoj se razgajio crnobar, te se odatle sputiše u vanredno slikovitu staru krašku dolinu, gdje se na vrletnim stijenama pobožno diže »eremitaž« Blaca, osnovan od nekolice Poljičana u doba provale Turaka u njihovu republiku. U toj svetoj sanoći marljivo na znanstvenom polju djeluje veliki prijatelj »Mosoraša« župnik dr. Niko Miličević, bivši asistent bečkog astronomskog opservatorija. Eremitaža se ponosi vanredno bogatom bibliotekom i skupocjenim astronomskim aparatima.

Prenoćivši u Blacima popeše se planinari ranim jutrom po strmim vododerinama do Vidove gore, s koje puca jedinstveni pogled na sinje more, na uvale, otoke, poluotoke, školjeve i grebene našega plavoga Jadrana.

* * *

Četvrt je napokon skupina »Mosoraš« vješto znala zabilježiti rekord ustrajnosti prodrijevši za jedan dan po bìlu Mosora od izvora rijeke Jadra do kanjona rijeke Cetine. Ruta je bila ova: Solin — lugarnica — Plan. Dom — Ljuti kamen — Dolac — Srijane — Rašeljka — Gata — Omiš; ukupno 14 sati neprekidnoga planinarenja po vanredno divlje rastrgnom kamenitom terenu! Ova je skupina usput posjetila takoder pećinu Trojamu, koja leži u području sela Srijane, nedaleko vrha Strževice. Pećina (zapravo jama!) duga je 80 m. a 45 m duboka. U njoj ima okapina i obilno gline, a bogato je nalazište troglofilnih i troglobijskih životinja.

PROSLAVA NADOGRADNJE PIRAMIDE NA CEPELIŠU

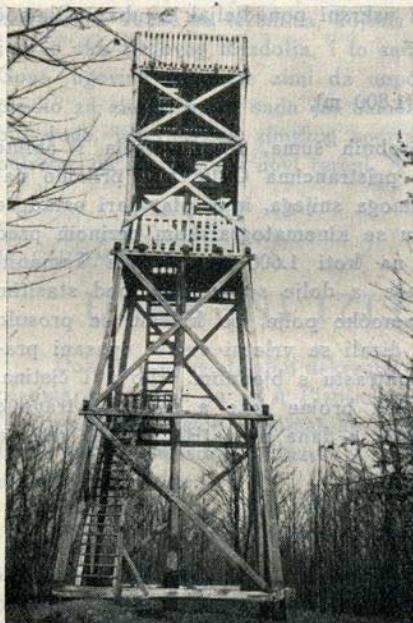

Foto: Bbića

NADOGRAĐENA PIRAMIDA NA CEPELIŠU.

direkcija šuma dala je besplatno građu (krasan primjer podupiranja i razumijevanja planinarstva!), H. P. D. podružnica »Gvozd« u Sisku darovala je 500 dinara (prava planinarska braća i susjedi!), a ostalo u novcu, trudu, oduševljenju i požrtvovnosti dala je agilna podružnica H. P. D. »Zrin«. Nadogradilo se još 6 metara, te je sada piramida 15 m visoka i time postala najvišom piramidom Hrv. Planin. Društva.

Na Cepelišu (415 m), ne visokomu, ali krasnom i izloženom vrhu Petrinjske Gore, tog najsjevernijeg izdanka čarobne Zrinske Gore, podigla je g. 1926. drvenu piramidu marna podružnica H. P. D. »Zrin« u Petrinji. Bilo je to posljednje djelo osnivača i prvog predsjednika te podružnice prof. Vladimira Stahuljaka, koje su nakon njegova odlaska iste godine sretno dovršili novi predsjednik Gabrijel Topljak, sudac, i tajnik Matija Filjak, učitelj. Još nam je svima u pameti svježa uznosita proslava blagoslova i otvorenja piramide, dne 16. V. 1926., dakle ravno pred 7 godina. Piramida, nekih 9 m visoka, znatno je nadvisivala svu šumu unaokolo. No ide vrijeme, pa što je mlado, raste i buji. Tako je i okolišna kestenova šuma počela piramidi da nadvisuje, te se ukazala potreba, da se piramida nadograđi. To je revna podružnica HPD »Zrin« u Petrinji i izvela. Petrinjska

U nedjelju, dne 21. V. 1933., bila je svečana proslava otvorenja nadograđene piramide. Skupilo se mnogo svijeta. Iz Zagreba od Središnjice, predsjednik prof. Josip Pasarić, potpredsjednik prof. Vlad. Stahuljak, odbornici prof. Dr. Ivo Horvat, Dr. Ivo Pilar, Stj. Jerković, Stj. Korov, Vlad. Krčelić; iz Siska predsjednik H. P. D. podružnice »Gvozd« Viktor Borovečki s odborom i 30 sisačkih planinara; iz Gline nekoliko planinara; iz Petrinje korporativno cijeli »Sokol« s glazbom i starješinom Dr. Josipom Nemcem, nekih 200 petrinjskih planinara i građana na čelu s gradonačelnikom Koletićem te preko 200 seljaka i seljakinja iz Hrastovice, Cepeliša, Baćuge, Peckoga, Čuntića, i t. d., svega preko 500 ljudi.

Matija Tiljak, radini i vrijedni predsjednik »Zrina«, pozdravi Središnjicu, predsjednika prof. J. Pasarića kao zasluznog planinara i kulturnog radnika; potpredsjednika prof. Vl. Stahuljaka kao bivšeg predsjednika i osnivača »Zrina«, ove piramide i uopće planinarstva u ovome kraju; predsjednika »Gvozda« V. Borovečkoga kao uzor-susjeda i planinarskog druga; starješinu »Sokola« Dr. J. Nemca kao podupiratelja i prijatelja planinarstva; sve planinare, sve građane kao i braću seljake. U oduljem govoru iznosi svrhu planinarstva u ovome kraju. — Prof. Josip Pasarić pozdravlja sakupljene planinare kao i seljaštvo i veseli se tolikome broju učesnika. Čestita podružnici »Zrin« na uspjehu i hvali njezin rad i nastojanje. — Prof. Vladimir Stahuljak podsjeća, kako je otpočeо s planinarenjem u ovome kraju i ističe lijepi napredak. Čestita bivšem predsjedniku G. Topljaku na uspjehu prije 7 godina i sadašnjemu predsjedniku M. Tiljaku na današnjoj krasnoj proslavi. — Viktor Borovečki pozdravlja u ime Siščana i raduje se ovom ponovnom planinarskom napretku. Bratsku podružnicu i prve susjede Petrinje uvijek će rado podupirati. — Dr. Josip Nemeć pozdravlja u ime Sokola, kome je M. Tiljak tajnik, i obećava, da će s cijelim Sokolom uvijek podupirati planinarstvo i biti mu na ruku.

Glazba svira komad za komadom, razdragani učesnici kliču i pjevaju, i na vrhu se razvi pravo planinarsko slavlje, ushit i narodna svečanost. S piramide naužiše se svи prekrasnog vidika na Banovinu, Bosnu, Klek, Kapelu, Žumberak, Plešivicu, Medvednicu, Moslavačku Goru, Psunj i Papuk, te na Posavini i Podkuplje. Nakon posjeta Peckome Jezeru sidoše razdražani planinari u slikovitu Hrastovicu, i tu se poče razvijati narodno slavlje, kad li udari čas odlaska za Zagrepčane, koji se teška srca rastadoše od svoje planinarske braće i prijatelja. Nezaboravan dan!

Hrvatsko Planinarsko Društvo bilježi s ponosom i zadovoljstvom ovaj novi uspjeh, okrunjeno nastojanje jedne od svojih najboljih i najvrednijih podružnica, simpatičnog »Zrina« u Petrinji, pa poziva hrvatske planinare, da posjećuju Cepeliš, da se uspnu na novo nadograđenu piramidu, pa da se i s ove točke uvjere, kako nam je domovina zaista krasna i dostojna, da je ljubimo.

V. S.

SAVEZ PLANINARSKIH DRUŠTAVA JUGOSLAVIJE

IX. KONGRES SAVEZA PLANINARSKIH DRUŠTAVA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE sazvan je za 24. i 25. lipnja u Ljubljani. Na dnevnom je redu uz običajne, savezni pravilima propisane predmete, predlog savezne uprave: Nacrt uredbe o jednoobraznosti i zaštiti planinarskih orientacionih znakova. Kongres počinje u subotu 24. VI. u 3 sata popodne u poslovniči S. P. D-a, Masarykova cesta 14, I., palača »Grafike«, Sutradan, 25. VI. u 8½ sati prije podne je nastavak kongresa uz prisustvo predstavnika vlasti i korporacija i članova planinarskih društava u dvorani hotela »Union«.

PROSLAVA 40-GODIŠNICE SLOVENSKOGA PLANINSKOGA DRUŠTVA
vrši se nakon saveznog kongresa 25. VI. u 10 sati prije podne u istoj dvorani sa programom: Pozdravi, svečani govor, prikazivanje odlomaka planinarskih filmova »Zlatorog«, »Triglavskie strmine« i »U zimi pod Triglavom«. — Nakon svečane proslave izletničke skupine odlaze na planine.

NOVI ODBOR S. P. D-a U LJUBLJANI. Novi odbor Središnjega društva S. P. D-a konstituirao se nakon glavne skupštine u sjednici od 3. V. o. g. ovako: predsjednik Dr. Josip Pretnar, potpredsjednik Dr. A. Vrtačnik, tajnik Dr. A. Brilej, tajnikov zamjenik Dr. J. Mihelak, blagajnik J. Jeretina, zamjenik njegov L. Dolinšek, gospodar i knjigovoda J. Cesar, zamjenik gospodara I. Marsel; odbornici: Dr. A. Mrak, S. Hudnik, A. Batelino, A. Knafele, Dr. B. Breclj, Fr. Vilhar, I. Šabec, J. Kveder; zamjenici odbornika: Dr. M. Kajzelj, A. Hudnik, M. Jeršič, V. Zor; revizori: E. Ferlinc i H. Lindtner; zamjenik nadzornika S. P. D-a A. Pučnik.

DRUŠTVO PLANINARA U BOSNI I HERCEGOVINI U SARAJEVU izabralo je 11. III. o. g. na redovnoj godišnjoj skupštini ovaj središnji upravni i nadzorni odbor: predsjednik Jure Filipović, I. potpredsjednik Janko Urlep, II. potpredsjednik Stevan Zjalić, glavni vođa Moni Levi, I. tajnik Mihajlo Guber, II. tajnik Vladimir Nagel, ekonom Hamdija Jamaković, blagajnik Krunoslav Krstulović; odbornici: Jure Šutić, Gustav Taussig, Ing. Dragutin Mach, Kuzman Zjalić; zamjenici odbornika: Nikola Krstulović, Mr. Ph. Miško Venbler; nadzorni odbor: Oskar Salom, Lavoslav Steiner, Stanko Štambuk; njihovi zamjenici: Maca Vidman, Lav Jokl.

Društvo je prošle godine slavilo 10-godišnjicu svoga rada: osnovalo je 6 sekcija, broji preko 2000 članova, markiralo preko 1200 km putova i posjeduje ovih 13 planinarskih kuća i skloništa: Aleksandrov Dom na Trebeviću (1629 m), Vukelina Voda na Jahorini (1688 m), Trnovo pod Treskavicom (844 m), Jablan Do na Treskavici (1590 m), Štitni Do pod Bjelašnicom (1567 m), Hrasnički stan na Igmanu (1311 m), Bitovnja (1662 m), Borke kod Boračkog jezera (720 m), Pogorelica pod Zec planinom (1222 m), Jezera pod Vučjom Gorom, Obratković na Očauš pl., Vlašić na istoj planini, Svatovac kraj Tuzle.

DRUŠTVO PLANINARA »ROMANIA« U SARAJEVU izabralo je 4. II. o. g. na svojoj 13. glavnoj godišnjoj skupštini ovaj odbor: predsjednik Mihajlo Rakocević, I. potpredsjednik Dr. Albert Attias-Zekić, II. potpredsjednik Ing. Mihajlo Blagojević, glavni vođa Safet Penjezović, tajnik Vasilije Marinković, blagajnik Danijel Samokovlić; odbornici: Ivan Žeger, Ismet Čomara, Jakob Kajon, Dr. Minib Mujidović, Dušan Vujičić, Voja Popović; nadzorni odbor: predsjednik Marko Ilić, članovi Đorđe Krstić, Nikola Stojkanović, Boro Jeftić, Vukosava Ilić.

DRUŠTVENE VIJESTI

PLANINARSKA KUĆA NA POGANOM VRHU U PAPUKU. Javljuju nam iz Daruvara: Ovdješnja radina podružnica »Vrani Kamen« sklopila je sa šumskom upravom Brodske imovne općine u Vinkovcima ugovor za zakup lugarske kuće na Poganom Vrhу skupa sa potkućnicom od 3 i $\frac{3}{4}$ jutra oranice. Ugovor glasi na 5, odnosno na 10 godina, ako ne dođe do eksploatacije šume, a zakupnina iznosi Din 460 pod uvjetom, da podružnica kuću osigura na Din 15.000. Kuća i potkućnica dana je na besplatno uživanje lugaru F. Planincu, koji ima dužnost, da kuću drži u besprijekošnom redu i čistoći i uređuje. Kuća je bila u vrlo lošem stanju, ali su

sretljivošću, požrtvovnim radom i poklonima nekih članova uspjelo je, da se u kratko vrijeme prilično uredi. Mnogo je učinjeno, ali to je tek početak, jer do konačnog uređenja treba još mnogo truda i troška, a to će se moći postići jedino skupnim radom svih članova društva. Moramo nastojati, da nam to bude naš dom, naš ponos planinarski. — Naša je podružnica još prošle godine zasnovala gradnju drvene piramide na Petrovom Vrhu (615 m), koja bi se imala podići tokom ove godine, ako to dopuste finansijska sredstva podružnice.

IZLETI H. P. D. PODRUŽNICE »DILJ-GORA« U BRODU. Naša nedavno osnovana podružnica »Dilj-gora«, u Slavonskom Brodu razvija živu planinarsku propagandu, priređujući česte izlete ne samo u obližnju okolicu, nego i u udaljene planinske krajeve. Poslije četiri vrlo uspjela skijaška izleta u Ljupljanicu u kotaru Derventa u Bosni u siječnju i veljači pet je društvenih članova zajedno sa 2 člana H. T. K. »Sljeme« izvelo (15.—20. IV. o. g.) skijaški izlet na Jahorinu planinu kraj Sarajeva. Vratili su se oduševljeni iz toga pravog skijaškog raja, u kojem je u to doba bilo dosta prilike za skijanje. Osim skijanja po sjevernoj strani Gole Jahorine uspeli su se na najviši njezin vrh Orlovo Gnijezdo, 1913 m. Vrlo su zadovoljni srdačnim dočekom i pažnjom članova »Romanije« kao i opskrbom i udobnosti u njihovu planinarskom domu Prestolonasljednika Petra na Jahorini. Više je izleta priređeno u obližnje krajeve: 28. III. na Vidovo Brdo i na potok Pljuskaru (sa slapovima) sa 9 učesnika, 12. III. do Maksimova Hrasta — Kapovca sa 4 člana, 30. IV. na Pljuskaru i u novo otkritu spilju sa 6 članova, 4. V. do spilje na Pljuskari sa 6 članova, 7. V. na piramidu (25 m) na Lipovici na Dilju sa 4 člana. Na Duhove priređuje podružnica izlet na Psunj, i to u nedjelju 4. VI. u jutro iz Broda do Nove Gradiške brzovlakom, odanle do lugarije, umjetnih jezera i hotela, gdje će se prenoći, ako bude veći broj izletnika. Ako bud manji broj, popet će se istog dana na Brezovo Polje i prenoći u lugarskoj kući, a drugi dan sići sa Psunja u Pakrac i Lipik. Na taj izlet pozvane su posestrime podružnice u Osijeku, Novoj Gradiški i Pakracu.

USKRSNI DANI NA RISNJAKU. Vremenske prilike na Risnjaku poslije Božića nisu bile povoljne za planinarske uspone. Dugo je vremena prilazni put sa sjeverne strane od Medvedih Vrata i Smrekovca prema planinarskom domu pod vrhom bio zatrpan visokim snijegom, koji bi se na jugovini i suncu talio, a pod udarom bure pokrio debelom korom leda, tako da je uspon do vrha bio moguć samo sa derezama. Tako je skupina skijaša sa Sušaka, koja je pod večer 23. III. o. g. pokušala uspon na skijama, naišla na Medvedim Vratima na kruto zaledeni snijeg i ledenu buru te je teškom mukom u mrkloj noći doprla do Smrekovca, gdje se je sklonila u lugarskoj kolibi i tako spasila od očite pogibli i smrznuća.

U oči Uskrsa snježne su se prilike popravile, te je oko 30 planinara moglo izvesti uspon do planinarskog doma i na vrh. No poslije Uskrsa opet je zapao visok snijeg (oko 1,20—2 m) na putu od Medvedih Vrata preko Smrekovca do vrha, a kako je bio mekan, naš opskrbnik nije dugo mogao sići u dolinu. Loše je vrijeme potrajalo i u prvoj polovici svibnja, te je harao jak južnjak sa kišom i snijegom. Novi snijeg, što ga donosi nevrijeme, brzo kopni na proljetnom suncu, pa ima nade, da će ga do Duhova sa Risnjaka posve nestati. Na te dane spremaju se s više strana planinarski izleti na tu najljepšu i najvišu planinu u Gorskom Kotaru.

PLANINARSKU IZLOŽBU U KOPRIVNICI priredila je tamošnja naša radina podružnica »Bilo« 25. V. o. g. u svojim društvenim prostorijama. Bilo je izloženo mnogo vrlo lijepih snimaka iz Hrv. Zagorja, Plitvičkih Jezera, Kamničkih i Centralnih Alpi, raznih geografskih i specijalnih karata te vodiča, planinarskih čas-

pisa i opremlnih predmeta, a pored njih cijeli niz vrlo uspjelih nizinskih krajobraza iz grada i okolice, napose sa Kalnika i Šoderice. Uspjeh moralni kao i materijalni bio je velik, te je podružnica vrlo zadovoljna lijepim odzivom i povalnim priznanjem općinstva.

SRPSKO PLANINSKO I TURISTIČKO DRUŠTVO U BEOGRADU izabralo je na prošloj X. redovnoj skupštini ovu upravu društva: predsjednik Stanoje Nedeljković, pomoćnik Ministra Financija, potpredsjednik Petar Madžarević, geod. pukovnik, tajnik Ratimir Stefanović, st. agronomije, blagajnik Boško Marković, šef blagajne Klasne Lutrije, ekonom David Rubenović, dipl. pravnik; članovi uprave: Milan Djurić, načelnik ministarstva poljoprivrede, Ing. Dušan Podgradski, profesor, i A. Bervar, čin. ministarstva saobraćaja; nadzorni odbor: Nikola Stanarević, direktor osigur. društva, Dr. Konrad Šmit, dir. Glavne Kontrole i Ing. Dr. Fran Podbrežnik.

UTAKMICA REPREZENTACIJE ŠPANIJE I JUGOSLAVIJE. Evo što je izjavio Zamora, znameniti golman Španjolske, nakon ove senzacionalne utakmice:

*Los caramelos "Kamilk" extra crema
son los mejores que he probado*
Ricardo Zamora
Belojed 20 - 6 - 33.

(»Kamilk« karamele (extra creme) najbolje su, koje sam do sada probao.
Ricardo Zamora).

SADRŽAJ: Dr. Ivan Krajač: Spilje na Plitvičkim Jezerima (sa 3 slike C. Kuševića na umj. prilogu), str. 161. — Vladimir Stahuljak: Upoznajmo svoje planine! — str. 168. — Dr. Miroslav Schlesinger: Planinarstvo s liječničkog gledišta, str. 174. — Vladimir Blašković: Velika Ljubišnja (sa piščevim crtežem), str. 178. — Kap. Đuro Panay: Zimski sport na Orjenu (sa 2 piščeve slike na umj. prilogu), str. 184. — U. Girometta: Uskrsni izleti »Mosoraš« (sa 2 slike fotosekcije »Mosor« na umj. prilogu), str. 186. — V. Stahuljak: Proslava nadogradene piramide na Cepelišu (sa slikom), str. 188. — Savez planinarskih društava kraljevine Jugoslavije (IX. kongres Saveza plan. društava kraljevine Jugoslavije u Ljubljani. — Proslava 40-godišnjice S. P. D-a u Ljubljani. — Novi Osrednji odbor S. P. D-a. — Društvo planinara u Bosni i Hercegovini u Sarajevu). — Društvene vijesti (Planinarska kuća na Poganom Vrhu u Papuku. — Izleti HPD podružnice »Diljgora« u Brodu. — Uskrsni dani na Risnjaku. — Planinarska izložba u Koprivnici).

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: pretplata stoji godišnje Din 50.—; za dake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—. Pretplatu, reklamacije i rukopise prima HPD središnjica u Zagrebu, Samostanska ulica 2a. — Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Medveščak broj 57. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskal. »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 47.